

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

Studijní program: sociální práce

Studijní obor: penitenciární péče

Kód oboru: 7502R023

Název bakalářské práce:

VLIV RODINY NA KRIMINALITU MLÁDEŽE

THE FAMILY IMPACT ON JUVENILE DELINQUENCY

Autor:

Markéta Brebtová
U Náspu 103/4
460 01 Liberec

Podpis autora: _____

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Látrová

Počet:

stran	obrázků	tabulek	grafů	zdrojů	příloh
73	0	0	0	9	14+1 CD

CD obsahuje **celé** znění bakalářské práce.

V Liberci dne: 30.4.2007

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ

Katedra sociálních studií a speciální pedagogiky

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Jméno a příjmení: Markéta Brebtová
Adresa: U Náspu 103/4, Liberec

Studijní program: Sociální práce
Studijní obor: Penitenciární péče
Kód oboru: 7502R023

Název práce: VLIV RODINY NA KRIMINALITU
MLÁDEŽE

Název práce v angličtině: THE FAMILY IMPACT ON JUVENILE
DELINQUENCY

Vedoucí práce: Mgr. Lucie Látrová

Termín odevzdání práce: 30. 04. 2007

Bakalářská práce musí splňovat požadavky pro udělení akademického titulu „bakalář“ (Bc.).

.....
vedoucí bakalářské práce

.....
děkan FP TUL

.....
vedoucí katedry

Zadání převzal (student): Markéta Brebtová

Datum: 28. 01. 2006

Podpis studenta: .....

Cíl práce:

Zjištění a analýza vlivu rodiny na kriminalitu mládeže.

Základní literatura:

JEDLIČKA, R., KLÍMA, P. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1. vyd. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.

MATOUŠEK, O. *Sociální práce v praxi*. 1. vyd. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X.

MATOUŠEK, O. *Mládež a delikvence*. 2. vyd. Praha: Portál, 2003. ISBN 80-7178-771-X.

SOBOTKOVÁ, I. *Psychologie rodiny*. 1. vyd. Praha: Portál, 2001. ISBN 80-7178-559-8.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese: Variabilita a patologie lidské psychiky*. 1. vyd. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-214-9.

Prohlášení

Byl(a) jsem seznámen(a) s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědom(a) povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracoval(a) samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím bakalářské práce a konzultantem.

V Liberci dne:

Podpis:

Poděkování:

Děkuji vedoucí své práce Mgr. Lucii Látrové za její vstřícný přístup, cenné rady a podněty. Dále bych chtěla poděkovat svým kolegům a rodině za podporu, toleranci a pomoc při zajišťování odborných materiálů.

Název bakalářské práce: Vliv rodiny na kriminalitu mládeže

Název bakalářské práce: The family impact on juvenile delinquency

Jméno a příjmení autora: Markéta Brebtová

Akademický rok odevzdání bakalářské práce: 2006/2007

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Lucie Látrová

Resumé:

Bakalářská práce se zabývala problematikou vlivu rodiny na kriminalitu mládeže. Vycházela z poznatků, že rodinné prostředí a výchova rodičů mají významný vliv na vývoj dětí, jejich chování a případné kriminální chování. Práci tvořily dvě stěžejní oblasti. Část teoretická, která pomocí prezentace odborných zdrojů popisovala nejčastější příčiny kriminality mládeže a nejčastější druhy trestné činnosti mladistvých delikventů. Dále práce podrobně popisovala samotný vliv rodinného prostředí na děti a důležitost včasné prevence. Praktická část zjišťovala pomocí studia osobní dokumentace a dotazníku v jakém rodinném prostředí vyrůstá 180 respondentů – klientů kurátora pro mládež. Výsledky potvrdily poznatky získané zpracováním odborných zdrojů - rodina má velmi významný vliv na chování dětí a případnou delikvenci. Za nejvhodnější opatření by bylo možné považovat dostatek kvalitních preventivních programů jak pro děti, tak i jejich rodiče.

Klíčová slova: vliv rodiny, delikvence mládeže, kriminalita, rodinné prostředí, péče rodičů, výchovné problémy, prevence kriminálního chování, preventivní pobyty, kurátor pro mládež

Summary:

This bachelor's work was focused on the issue of a family impact on the criminality of juvenile. It originated from the knowledge that both, a family environment and the parent's upbringing together can significantly influence a child's development, their behaviour and any potential criminal behaviour. This work consisted of two parts; Theoretical and practical. The theoretical part described the most frequent causes of a youth criminality and the most frequent type of criminal acts of young delinquents.

Further more, it described in detail the impact of a family on a child and the importance of the family influence on its prevention. The practical part was based on a questionnaire to make a search of the family environment with 180 informants who were the clients of a curator of juvenile. These records have been confirmed by establishing the professional source. The family has a very significant impact on a child's behaviour and any their parents has proved to be the most effective measure to deal with this problem.

Keywords: family impact, delinquency of juvenile, criminality, family setting, care of parents, problems with education, prevention of criminal behaviour, prevention residence, curator of juvenile

OBSAH

1 ÚVOD	10
2 TEORETICKÉ ZPRACOVÁNÍ PROBLÉMU	12
2.1 Delikventní chování	12
2.2 Kriminalita mládeže	14
2.3 Nejčastější příčiny kriminality mládeže	15
2.3.1 <i>Výchova v rodině</i>	15
2.3.2 <i>Využití volného času</i>	17
2.3.3 <i>Vliv party na jedince</i>	19
2.3.4 <i>Závislosti</i>	20
2.3.5 <i>Působení školy</i>	20
2.3.6 <i>Nezaměstnanost mládeže</i>	21
2.3.7 <i>Vliv médií</i>	22
2.4 Osobnost mladistvých s rizikových chováním	24
2.5 Druhy trestné činnosti mládeže	25
2.5.1 <i>Majetková trestná činnost</i>	25
2.5.2 <i>Násilná trestná činnost</i>	26
2.5.3 <i>Rasově motivovaná trestná činnost</i>	27
2.5.4 <i>Mravnostní trestná činnost</i>	28
2.5.5 <i>Trestná činnost spojená s drogami</i>	28
2.5.6 <i>Trestná činnost spojená s užíváním drog</i>	29
2.5.7 <i>Trestná činnost spojená s hazardní hrou</i>	30
2.6 Příčiny trestné činnosti mládeže	34
2.6.1 <i>Dědičnost</i>	34
2.6.3 <i>Předpoklady k plnění rodičovské role</i>	36
2.6.4 <i>Společenské postavení rodiny</i>	36
2.6.5 <i>Rodinné vazby</i>	37
2.6.6 <i>Citové vztahy v rodině</i>	38
2.6.7 <i>Rodinné prostředí</i>	39
2.6.8 <i>Rodinné rituály</i>	41
2.6.9 <i>Komunikace v rodině</i>	42
2.6.10 <i>Dysfunkce rodiny</i>	44
2.6.11 <i>Nevhodné výchovné styly</i>	45
2.6.11.1 <i>Autoritativní výchova</i>	46
2.6.11.2 <i>Úzkostlivá výchova</i>	47
2.6.11.3 <i>Příliš povolná výchova</i>	47
2.6.11.4 <i>Perfekcionalismus v rodině</i>	48
2.6.11.5 <i>Nedostatečná výchovná péče v rodině</i>	48
2.7 Zvláštnosti prevence v různých věkových skupinách	49
2.8 Prevence kriminálního chování mládeže	51
2.8.1 <i>Cílová skupina preventivních opatření</i>	52
2.8.2 <i>Prevence sociálně patologických jevů</i>	54
2.8.3 <i>Preventivní programy pro děti</i>	55
2.8.4 <i>Programy určené rodičům</i>	57
3 PRAKTICKÁ ČÁST	59
3.1 Cíl praktické části	59
3.1.1 <i>Stanovení předpokladů</i>	59

3.2 Použité metody	60
3.3 Popis zkoumaného vzorku	61
3.4 Průběh průzkumu	63
3.5 Výsledky a jejich interpretace	64
3.6 Shrnutí výsledků praktické části	69
4 ZÁVĚR	70
5 NÁVRH OPATŘENÍ	71
6 SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ	72
7 SEZNAM PŘÍLOH	73

1 ÚVOD

Od roku 1996 pracuji na oddělení kurátorské činnosti odboru sociální péče Magistrátu města Liberec jako kurátorka pro mládež. Pracuji již tedy jedenáct let s mládeží, která má výchovné problémy.

Děti se kterými pracuji, zanedbávají školní docházku, zneužívají psychotropní návykové látky nebo alkohol a páchají trestnou činnost. Často se také toulají a opakovaně se dopouští útěků od rodičů nebo jiných osob, zodpovědných za jejich výchovu.

Práce kurátora pro mládež není jen o práci s dětmi, ale i o spolupráci s odborníky z řad psychologických poraden, středisek výchovné péče, policie, škol a výchovných zařízení. Nejzásadnější je ale spolupráce s rodiči a rodinou jako celkem. Rodiče jsou ti, kteří by měli mít největší výchovný vliv na své děti a zároveň by u nich děti měly cítit bezpečí a lásku. V praxi tomu tak často není. Abych zjistila co skutečně nejvíce ovlivňuje chování dětí, vybrala jsem téma pro bakalářskou práci "Vliv rodiny na kriminalitu mládeže".

V práci je nejprve uvedena teorie - co je vlastně kriminalita mládeže a jaké jsou její nejčastější příčiny a druhy.

Větší část práce je poté věnována činitelům, které mohou ovlivňovat špatný psychický vývoj dítěte a následnou dětskou kriminalitu. Nejzásadněji dítě ovlivňuje jeho nukleární rodina, počínaje dědičnými dispozicemi, přes rodinné prostředí a péči o dítě až po výchovné styly.

V případě zpracování problému "Vlivu rodiny na kriminalitu mládeže" by neměla být opomenuta prevence, která je dle mého názoru velmi důležitá. V práci je rozpracována jak prevence kriminálního chování mládeže, tak i cílové skupiny preventivních opatření.

Dále jsou zmíněny preventivní sportovní soustředění a letní táborová soustředění pro děti, která pořádají oddělení kurátorské činnosti a oddělení sociálně-právní ochrany dětí Magistrátu města Liberec. Na těchto programech spolupracují jak při jejich přípravě tak i při jejich samotné realizaci. V příloze je pro ilustraci přiloženo několik materiálů, které souvisejí s těmito projekty.

Závěrečná část práce je věnována "Průzkumu názorové hladiny respondentů v oblasti trestné činnosti a vlivu rodiny na kriminalitu mládeže", kdy bylo dotazováno 180 klientů kurátora pro mládež. Jednalo se o děti, které mají výchovné problémy nebo se již dopustily přestupku, provinění, případně činu, který by byl jinak trestným činem.

Cílem bakalářské práce je analyzovat teoreticky a následně i prakticky problematiku dětské kriminality a zjistit hlavní činitele, kteří ji ovlivňují.

Průzkum proběhne vyhodnocením dotazníků a obsahovou analýzou osobní spisové dokumentace klientů kurátora pro mládež.

2 TEORETICKÉ ZPRACOVÁNÍ PROBLÉMU

2.1 Delikventní chování

"**Delikventní chování** je porušování právních norem určitého státu. Nejde tedy už jen o přestupky proti nepsaným pravidlům společenského soužití, ale o závažnější činy, které jsou definovaným způsobem sankcionovány.

Pro většinu delikventů je typické, že dovedou o svém cíli a jeho dosažitelnosti přijatelně logicky uvažovat, ale nejsou schopni si připustit, jaké může mít následky. Zpětná vazba pro ně nemívá potřebnou informační hodnotu, nedovedou se poučit ze zkušenosti (např. z opakovaného uvěznění v důsledku stále stejných trestných činů). V případě recidivistů může hrát svou roli i lhostejnost k následkům, která je výrazem přijetí určitého stylu života, do něhož patří i pobyt ve vězení. Už nebývají schopni řešit svůj život jinak.

Etiologie delikventního chování je multifaktoriální. Konkrétní trestný čin je vždycky výsledkem interakce vnitřních faktorů (tj. osobnosti pachatele) a vnějších okolností (tj. situace, v níž k trestnému činu došlo). V krajních případech je určující jeden z uvedených faktorů. Člověk se může octnout v kritické situaci, kdy vnější faktory do značné míry ovlivní jeho reakci." /Vágnerová, 2002, s. 417/

"Typickými znaky motivace a způsobu uspokojování potřeb delikventních jedinců jsou:

- Nezdrženlivost a důraz na neodkladné uspokojení aktuálně pocíťované potřeby. Jedinec o svém chování neuvažuje.
- Egocentrismus a z něj vyplývající subjektivizace veškerých norem.

K. Netík (1994) uvádí jako své pomocné hodnotící schéma typické varianty čtyř základních osobnostních faktorů, které mohou mít vliv pro rozvoj delikventního chování význam:

- Úroveň emočního ladění: nepřátelský postoj ke světu, tj. hostilita.
  - Úroveň zformování svědomí: nedostatečně rozvinuté svědomí.
  - Úroveň sociální reaktivity: impulzivita, která je spojena s nedostatečným sebeovládáním.
  - Úroveň sebeprosazování: asertivnost až agresivní prosazování vlastních cílů."
- /Vágnerová, 2002, s. 419/

2.2 Kriminalita mládeže

Kriminalita mládeže je trvalá součást každé lidské společnosti. Nikdy nebyla a ani v současné době není jen problémem trestně právních institucí, ale je hlavně problémem obecně lidským. Záleží především na lidech, jak se k tomuto problému postaví, zda budou ochotni každý sám v sobě tento problém řešit.

Kriminalita mládeže je svým způsobem specifická a do značné míry odlišná od trestné činnosti dospělých. Jde především o majetkovou trestnou činnost - vykrádání aut, obchodů, restaurací a to převážně ve skupinách, či partách.

Významnou roli v páchání trestné činnosti dětí a mládeže sehrávají především:

- věk, pro který je příznačné určité chování a jednání;
- nedostatek životních zkušeností;
- neschopnost mladého člověka rychle a správně reagovat na některé situace;
- improvizace.

2.3 Nejčastější příčiny kriminality mládeže

Obecně jsou za příčiny kriminality považovány ty faktory, které formují osobnost člověka. Jde zejména o takové faktory, které bezprostředně ovlivňují chování a jednání jedince, které od dětství vytváří hierarchii hodnot, smysl pro odpovědnost atd.

2.3.1 *Výchova v rodině*

Výchova v rodině je základní jednotkou, určující další vývoj dítěte, jeho chování, názory, postoje atd. Neplní-li rodina správnou výchovnou funkci, jsou tím dány větší předpoklady pro vznik kriminogenního prostředí.

Faktory, jež mohou ovlivnit chování dítěte:

a) Neúplná rodina

- dochází k oslabení citových pout mezi rodičem a dítětem
- ztráta mužského, popř. ženského vzoru v rodině
- ekonomické problémy

"Role osamělého rodiče je náročnější, a proto se zde mírně zvyšuje možnost, že rodina nebude schopna poskytovat dítěti podporu a všechny vzorce chování, jaké by potřebovalo. Mluví se o nedostatku otcovské autority a mužského vzoru chování."
/Vágnerová, 2002, s. 276/

b) Závislost rodičů na alkoholu či jiných omamných a psychotropních látkách

"Člověk závislý na alkoholu není schopen uspokojivě plnit rodičovskou roli. Rodič závislý na alkoholu může nepříznivě ovlivňovat psychický stav svého dítěte. Je zvýšené riziko, že děti v rodinách alkoholiků budou trpět nějakou formou deprivace, respektive subdeprivace (podle Matějčka, 1981)

Rodič závislý na alkoholu nepříznivě ovlivňuje sociální, ekonomickou a kulturní situaci rodiny, která spoluurčuje sociální status dítěte. Alkoholik spotřebuje značné množství peněz, a proto rodina ekonomicky strádá. Alkoholik snižuje sociální prestiž rodiny, zejména na menším městě, kde nelze takový fakt utajit, kde nelze spoléhat na anonymitu. Dítě získává stigma svého rodiče - alkoholika." /Vágnerová, 2002, s. 294/

c) Kriminalita jednotlivých členů rodiny

- převládá zde názor "Kdo nekrade okrádá rodinu".

"Rodič, který se chová delikventně, nadměrně pije, bere drogy, je často nezaměstnaný nebo má podobné projevy "sociální nepřízřivosti", také zvyšuje pravděpodobnost, že dítě bude během dospívání přestupovat meze zákona. Takový rodič má deficit ne-li ve všech, pak ve většině sfér svého působení na dítě." /Kroftová, Matoušek, 2003, s. 45/

"Určité subkultury a sociální skupiny poruchové jednání tolerují, někdy je dokonce považují za vhodné a nutné. Delikventní chování dětí a mladistvých se mnohdy rozvíjí jako nápodoba dospělých, či dokonce pod jejich dohledem (Quay, 1987). Existují romské rodinné kapsářské gangy, které svoje děti učí zlodějským dovednostem, stejně jako učí jiní rodiče děti lyžovat nebo mluvit německy. (Delikventní chování již porušuje nejen sociokulturní, ale i právní normy.)" /Vágnerová, 2002, s. 277/

d) Lhostejnost rodičů k chování dítěte

- ve škole, na veřejnosti, ke způsobu trávení jeho volného času, k výběru kamarádů.

"Dohled (monitoring) je další parametr rodičovského chování, který má prokazatelnou souvislost se souběžným nebo pozdějším delikventním chováním dítěte. Míní se jím míra rodičovy informovanosti o tom, co dítě dělá ve volném čase, s jakými kamarády se stýká, kde se zdržuje, když není doma, kdy se vrací domů, v jakém stavu atp. Ukazatele kvalifikující rodičovský dohled mají ve většině longitudinálních studií vztah k predelikventnímu nebo delikventnímu chování.

Čím hůře rodiče monitorují své dítě, tím je, podle studií shrnutých v práci Snydera a Pattersona (1987), větší pravděpodobnost, že se dítě dopustí trestného činu, že se trestného činu dopustí v časném věku, že jej bude opakovat a že půjde o závažný trestný čin." /Kroftová, Matoušek, 2003, s.44/

e) Nepřiměřená výchova dítěte

- přehnaná tvrdost nebo naopak shovívavost.

"Diana Baumrind rozlišovala tři styly rodičovské výchovy, které efektivně ovlivňují vývoj dítěte. Autoritářští rodiče vycházejí z přesvědčení, že poslušnost tvoří základní ctnost dítěte. Očekávají, že dítě udělá, co řeknou, a to bez diskusí. Jestliže se dítě na něco ptá, odpovídají mu: "Protože jsem to tak řekl." Rodiče touží a potřebují být v domácnosti prvními. Proti tomu liberální (permisivní) rodiče považují za ctnost svobodné sebevyjádření. Mají sklon vyhýbat se konfrontacím a disciplíně a disponují řadou doporučení pro posílení odpovědnosti a řádu. Dětská přání a potřeby jsou v jejich domě na prvním místě. Autoritativní rodiče se nacházejí někde uprostřed mezi uvedenými extrémami. Očekávají, že bude dítě akceptovat domácí řád, ale povzbuzují ho, aby vyjádřilo své mínění. Neváhají upustit od požadavků poslušnosti a disciplíny a mají ve zvyku užívat trestů pouze tehdy, když se dítě chová nesmyslně či nerozumně. V těchto domácnostech mají jak rodiče, tak děti vyvážená práva a odpovědnost." /Kot'a, 2004, s. 39/

2.3.2 Využití volného času

Na vznik kriminality má značný vliv způsob trávení volného času dětí. Pro děti, které tráví veškerý svůj volný čas na ulici, se vžil název "děti s klíčem na krku". Takto žijící děti se sdružují do part či sídlištních gangů, jejichž nejčastější a mnohdy jedinou zábavou jsou krádeže, vandalismus, experimentování s alkoholovými či nealkoholovými drogami, promiskuita.

„Důležitým ukazatelem životního stylu jsou i sociální interakce, vztahy s lidmi kolem nás, jednotlivci i sociálními skupinami. Z hlediska volného času je významné s kým, v jaké společnosti ho převážně prožíváme. Někteří lidé dávají přednost samotě, jiní tráví volný čas nejraději v malé přátelské skupině, další potřebují rušnější společenský život. Při posuzování sociálních vlivů působících na děti ve volném čase, hraje prvotní roli rodina. Tak jako v jiných oblastech formování člověka i zde platí, že první zkušenosti s využíváním volného času získáváme v rodině. Rodiče jsou pro své děti prvními vzory. Děti se od svých rodičů učí žít určitým způsobem, přebírají, napodobují jejich životní styl.

Pro formování vztahu k volnému času jsou důležité některé skutečnosti:

- o jaký typ rodiny se jedná, jaký je způsob rodinného soužití, zda se jedná o rodinu malou či velkou, uzavřenou či otevřenou, jaký je věk rodičů i dětí, počet dětí, jejich pohlaví, styl rodinné výchovy apod.
- jaké jsou zájmy rodičů, jak si je navzájem tolerují, jaký význam se jim přikládá i kolik finančních prostředků jsou svým koníčkům i koníčkům svých dětí ochotni věnovat.

Volný čas dětí je zapotřebí citlivě pedagogicky ovlivňovat. Volný čas je možno posuzovat z mnoha různých pohledů, v úvahu přichází např. pohled ekonomický, pohled sociologický a sociálně-psychologický, pohled politický, pohled zdravotně-hygienický, pohled pedagogický a pedagogicko-psychologický, pohled historický. Tyto jednotlivé aspekty se však prolínají a nelze je posuzovat odděleně. Způsob využívání volného času je jedním z důležitých ukazatelů životního stylu. Je důležitou hodnotou, lidé jim však přisuzují různý význam. Optimálním stavem je uvést do rovnováhy sféru povinností a sféru volného času. Na utváření životního stylu, tedy i způsobu hospodaření s volným časem, se velmi významně podílí rodina. Jedním z cílů výchovy je naučit člověka rozumně využívat volného času, formovat jeho zájmy, podporovat centrální, hluboký, celoživotní zájem.“ /Pávková, 1999, s. 29/

"Matoušek (1996) upozorňuje ještě na další možnou příčinu poruchového chování dětí z úplných a zdánlivě funkčních rodin - na nudu, nedostatek životního smyslu a cíle. Je známé, že dítě napodobuje rodiče, a činí tak samozřejmě i ve vztahu k náplni volného času a smyslu veškerého jednání. Jestliže mu rodina nic pozitivního neukazuje, nemůže se nic naučit. Takto mohou působit rodiny, které se schází pouze večer, nemají žádnou společnou náplň a čas "zabíjejí" nanejvýš sledováním televize či videa. Je jisté, že pro dospívajícího to není lákavé, a proto si hledá zábavu a vzrušení sám, někdy až za hranicí kriminálního chování." /Vágnerová, 2002, s. 277/

2.3.3 Vliv party na jedince

Významnou roli při integraci mladého člověka do party sehrává přirozená touha člověka vyniknout nad svým okolím, být něčím zajímavý, odlišovat se od ostatních, popř. anonymita davu.

"Vrstevnická skupina, v níž dospívající zpravidla tráví více volného času než při domácích pracích, školní přípravě apod., bývá rodiči často interpretována jako negativní výchovný činitel a skutečně může určitého rozkolísaného mladého jedince svést někdy na scestí asociálního vývoje. To platí zejména tam, kde již byl předchozí vývin morálních hodnot a způsobů chování narušen v rámci vztahové sítě uvnitř rodiny. Těm rodičům, kteří se diví, že dětem poskytli první - poslední, a ony se přesto dostaly na scestí, je nutné připomenout, že poškozující je nejen příliš přísná, omezující a trestající výchova, ale i její opak - hýčkáni a rozmazlování dítěte, neznajícího mezí pro své choutky a touhy." /Jedlička, 2004, s. 195/

"Významný vliv na formování názorů mladého člověka mají extremistické skupiny, jež vystupují protispolečensky, agresivně, prosazující rasovou nesnášenlivost atd. Proto uvádím některé z nich:

- Hnutí *skinheads* je extremistická skupina hlásající rasovou nesnášenlivost, uplatňující princip silnějšího, agresivity vůči občanům jiných států a lidem tmavé barvy pleti.

- Jednou z "příbuzných" odnoží jsou tzv. *hooligans* /vlajkonoši/, kteří se dopouštějí výtržností a násilí na sportovních stadionech.
- *Anarchistické hnutí a hnutí punk* jsou diametrálně odlišné a jsou rozděleny do řady názorových proudů." /Brebta, 1999, s. 21/

2.3.4 Závislosti

Mezi rizikové skupiny mládeže lze počítat též ty, které experimentují s alkoholovými i nealkoholovými drogami. Jak naznačují průzkumy, mezi školní mládeží je velmi rozšířena konzumace alkoholu. Zvláště vysoký je výskyt opakovaných alkoholových intoxikací u 11-ti až 15-ti letých chlapců a dívek.

Není náhodou, že v posledních letech stoupá poptávka po nealkoholových drogách. U mladistvých jde především o "módní" záležitost, z níž se postupem času stává tvrdá závislost. Ve velké oblibě jsou tzv. "měkké drogy" - především marihuana, dále to jsou tzv. "taneční drogy" tedy tripy, LSD, extasy a v neposlední řadě u nás stále nejoblíbenější pervitin. Především u nezletilců z nižších sociálních skupin je velice rozšířeno čichání těkavých látek, především toluenu. Mládež se s drogou setkává v klubech, diskotékách, restauracích, barech, hernách, tedy v místech kde se mladí lidé schází za zábavou.

2.3.5 Působení školy

Vztah mladistvého ke škole je do značné míry ovlivňován osobností učitele a celkovou organizací školní výuky.

Faktory, které by mohly vést ke kriminalitě dětí:

- nepravdělná školní docházka
- špatný prospěch
- nevhodné chování k učitelům, žákům

- arogantní přístup učitele k žákům
- špatná spolupráce rodičů se školou
- nedostatečná kontrolní a pedagogická činnost školy

"Vývoji směrem ke kriminalitě může bránit, resp. mu může napomáhat i reakce školy na zjištěné asociální chování jednoho či více dětí. Už způsob vyšetřování a zejména udílené sankce jsou pro všechny děti významnou zprávou o tom, jak škola dbá důstojnosti jednotlivce, která "pravidla hry" opravdu platí a která jsou jen deklarována, do jaké míry jsou opravdu dodržována, zda se všem "měří stejným metrem" atp." /Kroftová, Matoušek, 2003, s.77/

2.3.6 Nezaměstnanost mládeže

"Nezaměstnanost neohrožuje stejnou měrou všechny skupiny lidí. Existují určité okruhy osob, u nichž je ztráta zaměstnání pravděpodobnější a pro které je také těžší nalézt nové místo. Mezi tyto rizikové skupiny patří v našich podmínkách zejména jakkoli zdravotně znevýhodnění občané, mladí lidé, zejména absolventi škol bez praxe, lidé s nízkým vzděláním a malou kvalifikací, lidé v předdůchodovém věku, ženy a příslušníci romského etnika." /Matoušek, 2005, s. 301/

"Absolventi škol jsou znevýhodnění zejména tím, že nemají pracovní zkušenosti a praxi v oboru, který vystudovali. Někteří vložili množství energie do studia oboru, po němž již na trhu práce není poptávka. U tohoto typu nezaměstnaných hrozí nejen ekonomické problémy, ale i psychologické a výchovné potíže, zvyšuje se riziko asociálního chování a vytvoření nezdravé závislosti na rodičích (Vágnerová 2004).“ /Matoušek, 2005, s. 301/

Kriminálně jednající mladiství jsou z velké části bez pracovního poměru. Důvodem je mimo jiné i to, že většina z nich má ukončené pouze základní vzdělání. Domníváme se, že od ledna roku 2007 se situace se zaměstnáváním mladistvých ještě zhoršila díky nabytí účinnosti nového zákoníku práce, kdy se pracovní doba mladistvých zkrátila na 6 hodin denně.

Pro většinu zaměstnavatelů se tím stává mladistvý problémovým zaměstnancem a nemají zájem o jeho přijetí do pracovního poměru.

Mládež, která je nezaměstnaná má nejen finanční problémy, ale i dostatek volného času. Jedná se o nebezpečnou kombinaci, která většinou vede k páčání trestné činnosti. Tyto děti měly většinou i problémy s povinnou školní docházkou, tudíž si nevytvořily základní pracovní návyky, t.j. že jednou ze základních povinností je docházka do školy a posléze do zaměstnání. Stejně tak i jejich rodiče byli ve většině případů nezaměstnaní a děti neměly možnost převzít kladné vzorce chování.

2.3.7 Vliv médií

"Nezanedbatelný je i všudypřítomný vliv, který mají na děti a mládež masová media, zejména televizní pořady spojující násilí a zábavu. Vedle prokazatelného vlivu televizního násilí na agresivitu dětí a mládeže ovlivňují dnešní masová média dospívající i propagací idolů, jejichž chování je často za hranicemi normality, někdy i za hranicemi zákona. Vliv problematických vzorů je tím větší, čím menší je vliv rodiny." /Matoušek, 2005, s. 268/

"Názory veřejnosti i odborníků na sledování nevhodných pořadů dětmi - filmů plných násilí, erotiky nebo dokonce pornografických videokazet se značně liší. Někteří rodiče v tom nevidí nic špatného, jindy děti využijí nepřítomnosti rodičů nebo rodiče zastávají i názor - "hlavně že je od dětí pokoj". Lze říci, že se pohybují od extrémně puritánských názorů až po nemístně liberální přístup. Je možno souhlasit s tvrzením, že dítě psychicky zdravé, vyrůstající v normální rodině s kvalitním zázemím se díky shlédnutí akčního filmu sotva stane zabijákem či jiným zločincem. Na druhé straně dochází však k tomu, že současné dítě chápe násilí jako přirozenou součást společnosti, běžný a hlavně účinný způsob řešení problémů. Mimo jakoukoliv diskusi je pak zvýšená pravděpodobnost citového otupění - oslabují se takové emoce, jako je soucit nebo lítost. Dítě vybavené těmito vlastnostmi má se svými vrstevníky zpravidla hodně problémů.

V této souvislosti je zajímavý i názor na působení tzv. počítačových her, kde má hrdina hry, tedy hráč, několik životů, takže ztráta jednoho či dvou jej neohrožuje. I tato skutečnost, podle některých názorů, může vést k podvědomému pocitu neúcty k vlastnímu životu a podceňování nebezpečí, popř. sklonu ke zbytečnému a přehnanému riskování.

Podobně tomu je i u filmů erotických. Nevyzrálý mladý člověk podvědomě redukuje vztah mezi dvěma lidmi na sex a ostatní dimenze partnerského svazku odsunuje do pozadí. Často až velmi pozdě zjistí, že tomu tak není. Kapitolou samou o sobě jsou pak mediální idoly, předkládané mládeži. Součástí životopisů umělců a hudebníků je i to, zda a jak dlouho bral drogy a co mu daly (ne vzaly!)." /Sochůrek, 2001, s. 40/

2.4 Osobnost mladistvých s rizikových chováním

"V novější literatuře se setkáváme s poměrně velkou mírou shody mezi autory ve třech základních faktorech, jež "sytí" varianci výsledků osobnostních studií mladistvých přestupníků zákona, a to bez ohledu na způsob získání zkoumaného vzorku osob i bez ohledu na použitou metodu výpočtu. Pro označení těchto faktorů (typů) se dosud nejčastěji používá pojmů navržených už v polovině čtyřicátých let Hewittem a Jenkinsem v průkopnické studii založené na analýze anamnéz pěti set klientů dětské výchovné kliniky:

- Nesocializovaně agresivní typ osobnosti, někdy též označovaný jako psychopatický
- Socializovaný typ osobnosti, někdy též subkulturální, socializovaně agresivní
- Utlumený typ osobnosti čili neurotický typ (někdy též úzkostný, stažený, dysforický)

K těmto třem základním faktorům, získaným klasifikací minulého a současného způsobu chování, připojují někteří autoři ještě:

- Nezralost či nedostačivost (vysoce korelující se syndromem hyperaktivity, resp. s poruchou pozornosti; někteří autoři tento faktor nazývají přímo deficit pozornosti) a výjimečně ještě další faktory." /Kroftová, Matoušek, 2003, s. 60/

2.5 Druhy trestné činnosti mládeže

"Kriminální chování má u dětí a mládeže nejčastěji povahu majetkové trestné činnosti a jeho typickým znakem je skupinové plánování i provedení. Násilná trestná činnost ohrožuje jak oběť, tak pachatele (reakce oběti může být agresivní). Také reakce společnosti na kriminalitu může zvýšit riziko opakování trestného činu (např. pobyt ve vězení může být příslovečnou "školou kriminality"). Z hlediska trestní kvalifikace jsou v současnosti v ČR nejčastějšími delikty mladistvých krádež, poškozování cizí věci, porušování domácí svobody, výtržnictví, loupež a neoprávněné užívání cizí věci." /Matoušek, 2005, s. 269/

2.5.1 Majetková trestná činnost

"Ve struktuře nápadu trestné činnosti dětí a mládeže stále převažuje majetková trestná činnost, zejména provinění krádeže. V závislosti na věku pachatele je patrná odlišnost v předmětu zájmu, v náročnosti způsobu páčání i ve stupni organizovanosti při páčání tohoto provinění. Lze však konstatovat, že tato provinění se nijak neliší od trestné činnosti páchané dospělými. Obecnou motivací pro tento druh trestné činnosti je:

- řešení nedostatku finančních prostředků
- získání zdrojů obživy /na útěku z domova, z výchovných zařízení apod./

U majetkové trestné činnosti, zejména u krádeží narůstá podíl pachatelů mladších patnácti let, kteří se dopouštějí převážně kapesních krádeží, nebo tzv. "krádeží prostých", páchaných příležitostně. U této skupiny pachatelů se způsob provedení krádeže vyznačuje jednoduchostí, nevyžaduje žádné odborné znalosti nebo zvláštní dovednosti. Tato trestná činnost se nadále vyznačuje neúměrným ničením až vandalismem na místě činu." /Brebta, 1999, s. 19/

V poslední době, díky změně trestního zákona, narůstá počet mladistvých, kteří jsou stíháni pro provinění § 180 trestního zákona řízení motorového vozidla bez řidičského oprávnění a bez zákonného pojištění. V minulosti byly tyto skutky kvalifikovány jako přestupky a řešeny buď blokovou pokutou nebo na přestupkovém oddělení městských úřadů.

S narůstajícím věkem se již mladiství pachatelé přeorientovávají na krádeže kvalifikované, velmi často se jedná o krádeže vloupáním do objektů (rekreační zařízení, garáže, obchody, stánky), o krádeže automobilů a další.

Ve věku sedmnáct až osmnáct let se předmět zájmu podstatně mění. Zde se již pachatelé soustřeďují především na audiovizuální techniku, cennosti, starožitnosti, dražší motorová vozidla apod.

2.5.2. Násilná trestná činnost

"Tato trestná činnost je doprovázena vysokým stupněm agresivity a brutality. Ve struktuře pachatelů je evidentní snížení věkové hranice tak, že násilnou trestnou činností již páchají osoby mladší patnácti let. Stále větší rozmach lze zaznamenat u tzv. sídlištních gangů. Jedná se o skupiny převážně dvanácti až patnáctiletých chlapců a dívek, kteří se sdružují v určité části sídliště. Zde se pak dopouštějí krádeží, rvaček, týrání zvířat, loupežných přepadení atd.

Dalšími charakteristickými znaky páchání této trestné činnosti mládeží jsou:

- vliv alkoholu a jiných drog,
- skupinové páchání (gangy, party),
- anonymita party,

- nedostatek fyzické síly, který je nahrazován zbraněmi - zbraní je v tomto smyslu chápáno vše, co může útok učinit důraznějším (boxer, nunčaky, baseballové pálky, plynové pistole),
- vyhrožování poškozenému (napadenému) dalším násilím s cílem zastrašit, aby neučinil oznámení na policii.

Typickým násilným trestným činem mládeže je rvačka. Uplatňuje se zde především anonymita party - pachatelé podpoření ostatními členy party jsou agresivnější, než kdyby vystupovali samostatně.

Toto vystupování je podobné davové psychóze a je charakteristické především pro různé extremistické nebo rasově motivované skupiny mládeže, zvláště pak hnutí skinheads." /Brebta, 1991, s. 20/

2.5.3 Rasově motivovaná trestná činnost

"Tato trestná činnost je motivována extremisticky rasistickým postojem zpravidla skupiny mládeže proti rasově odlišné skupině obyvatel.

Je charakteristická davovým páháním tzn., že jednání jedince je podřízeno psychice davu, a je velmi obtížně prokazatelná.

Této trestné činnosti napomáhá:

- a) lhostejný postoj veřejnosti
- b) sympatie určité, nemalé části veřejnosti s těmito skupinami

Rasově motivovaná trestná činnost je páhána v těchto formách:

- verbální projevy při povolených nebo nepovolených shromážděních (sportovní akce, demonstrace k významným dnům)

- násilné projevy proti občanům nebo proti majetku (např. vypálení domu obývaného rómskými občany příslušníky hnutí skinheads)
- trestné činy páchané tiskem, graficky nebo jinými komunikačními prostředky

2.5.4 Mravnostní trestná činnost

V této trestné činnosti zaznamenala v posledních letech prudký vzestup prostituce dětí a mládeže. Prostituce s sebou přináší vedle zdravotních problémů i řadu problémů sociálních. U nezletilých se většinou souběžně s ní vyskytuje záškoláctví, drobná trestná činnost, přerušování kontaktu s rodinou, předčasné těhotenství nezletilých dívek atd.

Existují případy, kdy jsou dívky pasáky uneseny a donuceny k prostituci mnohdy hrubým násilím a zbavením osobní svobody. Většinou se však jedná o dívky či chlapce, kteří tímto krokem řeší svoji špatnou situaci, a to buď rodinnou nebo sociální.

Zvláštní pozornost je nutno věnovat i šířící se homosexuální prostituci chlapců, kteří aniž by byli homosexuálně orientovaní, považují prostituci za výhodný zdroj obživy. Dále jsou nezletilí zneužíváni při výrobě pornografických materiálů, jejichž výrobci, ať zahraniční nebo domácí, si nezletilé děti naší republiky stále častěji vybírají.

2.5.5 Trestná činnost spojená s drogami

Droga je každá chemická nebo přírodní látka, která:

- a) má tzv. psychotropní účinek, tj. ovlivňuje nějakým způsobem prožívání okolní reality, mění naše "vnitřní" naladění - prostě působí na psychiku a vědomí
- b) může vyvolat závislost, má tedy něco, co se z nedostatku vhodnějšího pojmenování někdy označuje jako "potenciál závislosti"

Drogy a drogová závislost se šíří mezi mládeží neuvěřitelně rychlým tempem. Po roce 1989, kdy došlo k rozpadu socialistického bloku, začalo přes naše území proudit množství drog. Z původně tranzitní země se z České republiky stává země cílová, to znamená, že množství drog u nás nachází odbytíště. Z drog se stává "módní záležitost". Věkový průměr experimentátorů neustále klesá a nyní je asi kolem čtrnácti let.

2.5.6 Trestná činnost spojená s užíváním drog

a) Lidé, kteří se výrobou, distribucí či pašováním drog žijí

Jedná se především o organizované skupiny s typickou hierarchií, kde na nejnižším stupni je pouliční dealer, který nemusí být na drogách sám závislý.

V České republice je stále velmi rozšířená síť "vaříčů" drog, tzn. lidí, kteří drogy sami vyrábí (především metamfetamin = pervitin).

b) Běžní experimentátoři či konzumenti

Tito lidé nepovažují svou "výpomoc", kdy předali nebo prodali někomu drogu, za trestný čin a jako dealeři si v žádném případě nepřipadají. Zde doplácí mládež na obecně nízké právní vědomí občanů České republiky. Mnozí si neuvědomují, že i případným podáním drogy se dopouštějí trestného činu podle § 188 trestního zákona "šíření toxikomanie".

Také narostl počet mladistvých, kteří jsou vyšetřováni pro provinění nedovolené držení a výroba psychotropních látek a jedů. Mimo mladistvé, kteří jsou závislí na těchto látkách jde i o mladistvé, kteří s těmito látkami experimentují.

c) Trestné činy, které souvisejí se získáním peněz na nákup drog

Velmi rozvětvená trestná činnost. Jedná se především o "drobné krádeže". Z policejních statistik vyplývá, že více jak 60 % drobných krádeží mají na svědomí toxikomani. Mezi

takovéto nejčastější delikty patří vykrádání osobních automobilů (autorádia, tašky), krádeže v obchodech (potravin, oděvy, kosmetika), ale i krádeže ve velkých obchodních domech (zde se jedná o nejrozličnější sortiment zboží na přání třetí osoby - sportovní potřeby, kosmetika, značkové oblečení)." /Brebta, 1999, s. 23/

2.5.7 Trestná činnost spojená s hazardní hrou

"Problémů s hazardní hrou mezi dětmi, dospívajícími i dospělými u nás v posledních letech velmi přibývá. Mezi závislými na automatech jsou i nezletilé děti. Gambling dosáhl rozmachu v 90. letech, v souvislosti s výskytem hracích automatů.

Automaty dělíme do dvou skupin:

- a) Výherní hrací automaty, kde si zákazník kupuje možnost výhry
- b) Zábavní hrací automaty

V souvislosti s hrou na hracích automatech vzniká u všech věkových skupin závislost, tzv. patologické hráčství, jehož mezinárodní kvalifikace zní přibližně takto:

Patologické hráčství je porucha spočívající v častých opakovaných epizodách hazardní hry. Hazardní hra začíná ovládat život postiženého na úkor sociálních, materiálních, rodinných a pracovních hodnot a závazků. Lidí trpících touto poruchou mohou riskovat zaměstnání, velmi se zadlužit a lhát nebo porušovat zákon, aby získali peníze nebo unikli placení dluhů.

Postižení popisují intenzivní puzení ke hře, které lze těžko ovládnout, spolu se zaujetím, myšlenkami a představami hraní apod. Toto zaujetí hrou a puzení k ní se často zvyšuje v dobách, kdy procházejí stresovou životní situací.

Trestná činnost spojená s hazardní hrou - od drobných krádeží, krádeží a prodeje osobních a rodinných věcí, až po rozsáhlejší majetkovou trestnou činnost." /Brebta, 1999, s. 24/

2.6 Vliv rodiny

Rodina je základní primární skupinou. Funkční harmonická rodina je základem pro zdravý psychický vývoj dítěte. V případě, kdy rodina neplní své funkce, je považována za hlavního činitele, který svým selháním umožňuje dětem kriminální chování.

"Rodina má řadu funkcí. Jsou to např.:

- funkce hmotného (spotřebního) rámce - obživa a výchova dětí i dospělých, zajištění jejich bezpečí ve smyslu uspokojení základních biologických potřeb
- funkce sociální ochrany členů rodiny - rodina propůjčuje svým členům určitý sociální status, poskytuje ji sociální zázemí a oporu, reguluje příbuzenské vztahy
- funkce socializační - rodina je rozhodujícím činitelem v socializaci jednotlivce.

Téměř každý člověk je ve svém životě členem dvou rodin:

- rodiny orientační (ta, do které se narodil),
- rodiny prokreační (kterou sám zakládá, rodina reprodukce)." /Sochůrek, 2001, str. 37/

Rodinu též dělíme na:

- nukleární - dvě generace /rodiče a jejich děti/
- širší - společně s rodiči a jejich dětmi žijí ještě prarodiče, sourozenci rodičů i se svými rodinami

Dále můžeme rodinu rozdělit na:

- vlastní formálně úplná rodina - oba rodiče a jejich vlastní děti
- formálně úplná rodina - oba rodiče + alespoň jedno dítě, kdy je jeden z rodičů vůči dítěti nevlastní

- formálně neúplná rodina - jeden z rodičů chybí (rozvod, úmrtí, dítě se narodilo jako nemanželské), v neúplné rodině musí matka nebo otec plnit obě funkce
- neformálně úplná rodina - rodiče nejsou oddáni, ale jinak plní funkci vlastní úplné rodiny
- neformálně neúplná rodina - rodiče spolu nežijí, ale nejsou rozvedeni.

"Z hlediska vývoje dítěte v rodině si musíme všimnout fungování rodiny, po stránce úplnosti či neúplnosti:

Neúplná rodina: vzniká buď rozpadem manželství, smrtí jednoho z rodičů nebo primárně, kdy děti vyrůstají pouze s matkou (svobodné matky). Vývoj dětí v neúplných rodinách bývá častěji ohrožen než v rodinách úplných. Chybí zde vzory pro sociální chování, což je zapříčiněno absencí jednoho z rodičů. Počet sociálních vazeb v takovýchto rodinách je menší. Vývoj dětí při rozvratu rodiny je negativně ovlivněn hlavně tehdy, jestliže rodiče vedou dlouhé spory o to, komu má být dítě svěřeno do výchovy. Rozhodující úlohu má i majetkové zajištění dítěte. A celkové klima v rodině, kde rodiče navzájem popouzejí dítě proti druhému, anebo si kupují přízeň dítěte, např. drahými dárky, nebo mu povolují vše, co druhá strana zakazuje, může mít negativní vliv na celkový vývoj dítěte.

Disharmonická rodina: může se jednat o rodinu úplnou, která je vnitřně disharmonická. Konflikty mezi rodiči jsou dlouholeté, zůstávají neřešeny. Některé funkce jsou potlačeny, nebo zcela chybí.

Zanedbaná rodina: opět může být úplnou rodinou, kde je dítě zanedbáváno nebo přímo týráno. Základními vlivy, které ohrožují dítě, mohou být: alkoholismus, promiskuita, kriminalita aj." /Kutínová, Wiedenová, 2001, str. 65/

2.6.1 Dědičnost

"Genetická zakotvenost lidského chování je aspekt současnými společenskými vědami stále nedoceněný. Prakticky všechny osobnostní vlastnosti i většina lidských postojů, a dokonce i zájmů je dědičná. Lidské individuální charakteristiky jsou však z tohoto hlediska mnohem méně prozkoumány než z hlediska vlivů prostředí (zejména vlivů rodiny a jiných skupin). Naše civilizace si totiž chce a potřebuje myslet, že lidského jedince je možné dalekosáhle programovat vlivy prostředí. Proto si vytváří vědecké teorie a s nimi volně související soustavy přesvědčení (viz např. doktríny jednotlivých psychoterapeutických škol), jež tento předpoklad potvrzují." /Kroftová, Matoušek, 2003, s. 21/

"Delikvence je chování. Chování je podmíněno velice komplexně. Dědičnost je jedním z mnoha faktorů, které na ně mají vliv. Genetická dispozice může být odpovědná např. za sníženou sebekontrolu či za hyperaktivitu. Tyto vlohy však samy o sobě nevedou k vytvoření delikventní party, která vyloupí obchod. Genetická vloha jen zvyšuje pravděpodobnost, že na chování budou mít vliv další činitelé, bez nichž by se delikventní jednání neuskutečnilo. Genetická vloha snižuje, resp. zvyšuje práh pro působení vlivů prostředí.

Studie dědičnosti jsou obvykle podnikány na dospělé populaci. Vztáhnout jejich výsledky na mládež nejde bez upozornění na fakt, že hranice mezi "delikventem" a "nedelikventem" je během dospívání mnohem méně ostrá než v dospělosti. Velmi mnoho mladých lidí, zejména mladých mužů, a zejména těch, kteří žijí ve velkých městech, se někdy dopustí činu, který překračuje hranice zákona. Většina z nich není nikdy vyšetřována ani dopadena. Existuje tedy mnoho mladistvých "delikventů", kteří se nikdy nedostanou do žádného vzorku zkoumaných osob. Na to, aby se někdo stal dospělým pachatelem trestné činnosti, potřebuje dospívat osmnáct let, během nichž už může - ale nemusí - páchat trestnou činnost ještě jako mladistvý.

U mladého člověka je obtížnější než u dospělého předpovědět, kam bude jeho životní dráha směřovat. Delikventní chování mladistvého může být jen ojedinělou epizodou, nebo začátkem zločinecké kariéry. Delikventní chování dospělého bude pokračovat s největší pravděpodobností v budoucnu a je také pravděpodobnější, že se z něj bude odpovídat před soudem. Podle přehledu Raineho (1993) se daří dědičnost delikventního chování nedospělých lidí lépe prokazovat v průzkumech založených na anonymních zprávách zkoumaných osob než v šetřeních založených na ukazatelích, jež se vyskytují v soudních a policejních statistikách. Dědičnost zločinnosti mládeže je méně výrazná než dědičnost zločinnosti dospělé populace. Důvodem je mj. "krátká doba" k projevení genetické vloh a pravděpodobně i silnější vliv sociálních faktorů během dospívání." /Kroftová, Matoušek, 2003, s. 23/

Dědičná dispozice k poruchovému rozvoji osobnosti

"Mladiství delikventi bývají dráždiví, impulzivní, mají snížené zábrany a nedovedou se poučit ze zkušenosti. Podobným způsobem bývá obvykle disponován i jeden z rodičů, a tak je leckdy těžké odlišit dědinou zátěž od zátěže psychosociální. V takových případech je zvýšené riziko, že tento rodič bude svoje dítě vychovávat nevhodným způsobem a bude pro něj nežádoucím modelem chování. Bylo zjištěno, že výchova v rodinách mladistvých delikventů bývá odlišná od běžné normy. Typickým znakem je na jedné straně lhostejnost a odmítání dítěte, a na druhé straně tvrdá disciplína. Tělesné tresty bývají v takových rodinách velice časté.

Úroveň inteligence neovlivňuje zásadnějším způsobem riziko vzniku poruchového chování. Delikventi sice mívají v průměru o něco nižší inteligenci než je průměr populace, ale vyskytují se i asociální jedinci s nadprůměrnými schopnostmi. Významnějším faktorem je v tomto směru výchovná zanedbanost, která souvisí s nižší kvalitou rodinného prostředí. Poruchové chování bývá často spojeno se školním selháním." /Vágnerová, 1999, s. 64/

2.6.3 Předpoklady k plnění rodičovské role

"Všichni lidé nemají předpoklady k plnění rodičovské role. J.L. Culbertson a C.J. Schellenbach (1992) uvádějí výzkumem zjištěný souhrn vlastností, které zvyšují riziko špatného zacházení s dítětem (je možné předpokládat, že tyto vlastnosti snižují pravděpodobnost přijatelného chování k lidem obecně).

- Nedostatky v sociální orientaci, omezená schopnost empatie, nepochopení potřebám jiného člověka, rigidita, osamělost a problémy v mezilidských vztazích.
- Problematické sebehodnocení, nízká sebeúcta, nespokojenost s rodičovskou rolí.
- Rizikové chování, které se projevuje nedostatečnou sebekontrolou a sebeovládáním, impulzivitou, potřebou projevit negativní city.
- Špatná zkušenost z vlastního dětství: 70% lidí, s nimiž v dětství nezacházeli rodiče přiměřeným způsobem, mělo sklon chovat se podobně.

"Rodina tedy, díky svému velkému specifickému významu, umožňuje a podporuje plnohodnotný život a rozvoj všech svých členů, ale stejně tak se může stát zdrojem psychických zátěží a poruch." /Vágnerová, 2002, s. 320/

2.6.4 Společenské postavení rodiny

"Od počátku 20. století tradovaný vztah mezi příslušností rodiny k určitým společenským vrstvám a delikventním chováním dětí z těchto rodin se v moderní době dá potvrdit výzkumnými daty jen pro skupiny ležící na okrajích sociálního spektra. Ještě ve čtyřicátých a padesátých letech platilo, že zdrcující většina delikventně jednajících mladých lidí pochází z nejchudších a nejméně vzdělaných rodin.

Novinkou poválečného vývoje je markantní zvyšování kriminality dětí ze středních vrstev, a zvláště překvapivé je navýšení počtu kriminálně jednající mládeže z nejlépe situovaných vrstev.

Nicméně ve všech šetřeních tohoto faktoru se stále ukazují jako nejpříznivější živná půda kriminálního chování mládeže nejnižší vrstvy společnosti, vrstvy lidí bez kvalifikace nebo s nejnižší kvalifikací, vrstvy, v nichž je největší chudoba a nejvyšší nezaměstnanost. Novodobé přelévání kriminality i do společensky lépe situovaných rodin se dá interpretovat jako následek klesajícího vlivu rodiny na chování dospívajících dětí ve všech společenských vrstvách.

I v dobře situovaných rodinách se vyskytují případy vysloveného nezájmu a nepřátelství rodičů vůči dítěti. Specifikem těchto rodin je, že rodičovské postoje vůči dítěti nepříznivé jsou zde lépe maskovány a jsou paradoxně hůře ovlivnitelné ze strany kohokoli, kdo by se ve prospěch dítěte chtěl angažovat, než v rodinách sociálně slabších." /Kroftová, Matoušek, 2003, s. 41/

2.6.5 Rodinné vazby

"Kvalita vazby mezi dítětem a matkou, později i mezi dítětem a otcem a dítětem a dalšími členy rodiny, je klíčovým činitelem osobnostního vývoje. Vrozeným základem pevné vazby mezi osobami v rodině je tzv. vazbové chování, pozorovatelné i u zvířat." /Kroftová, Matoušek, 2003, s. 42/

"Kvalita vazby se dá předpovědět podle postoje matky k dítěti ještě nenarozenému, zjistitelného jednoduchým dotazníkovým šetřením. Ze strany matky může ztížit vytvoření pevné vazby na dítě komplikované těhotenství, obtížný porod, separace hned po porodu (obvyklá u nedonošených dětí) v prvních šesti měsících po narození dítěte (častá u dětí nemocných a postižených) a nemoc matky v průběhu prvního roku života dítěte. Děti matek, jejichž vztah k dítěti byl uvedenými činiteli komplikován, mají podle výzkumu Lynchové (1975) významně vyšší pravděpodobnost, že budou matkou v pozdější době zanedbávány nebo týrány. Komplikované těhotenství a komplikovaný porod již byly s úspěchem použity jako prediktory kriminálního chování dítěte.

Studie delikventně jednajících mladistvých založené na jejich popisu rodinného prostředí ukazují rodinné prostředí přestupníků zákona jako chladné, s minimem rodičovského zájmu o děti. Rodiče jsou dětmi charakterizováni jako pasivní či odmítaví, nezainteresovaní na potřebách dítěte. V takových rodinách je pravděpodobnější, že se u dítěte vyvine některý z výše zmíněných druhů nejisté vazby k rodiči, a tím pádem i ke světu dospělých. Častěji asi půjde o vazbu vyhybavou (která je příznačná pro děti rodičů, již se cítí nároky dětí přetížení) a dezorganizovanou (pro niž vytváří půdu agresivní odmítání dítěte, těžké tělesné týrání, event. sexuální zneužívání a přetěžování dítěte dospělými odpovědnostmi)." /Kroftová, Matoušek, 2003, s. 43/

2.6.6 Citové vztahy v rodině

"Citové vztahy v rodině vznikají na základě vzájemné závislosti jejích členů. Děti jsou odkázány na péči a pomoc rodičů. Rodičům jsou zase děti smyslem a náplní života a na konci života mohou být rodiče odkázáni na pomoc a péči svých dětí. Ze vzájemné vazby vyplývá cit sounáležitosti, který se obvykle uchovává po celý život. Z hlediska sociální psychologie mají vztahy, které si vytváříme v rodině, největší vliv na naši psychiku a z hlediska trvání jsou v lidském životě nejdelší (hlavně sourozenecké vztahy, jsou-li naplněny, v časovém trvání nás ovlivňují nejdelší dobu).

Rodina působí na dítě od počátku jeho vývoje, tedy v době, kdy je nejtvárnější a nejovlivnitelnější. Vztahy v rodině vystupují do popředí hlavně v dětství. Stabilita dětské osobnosti je formována především v citové rovině, ve vztahu k matce. Matka za normálních okolností je k dítěti citově i biologicky nejbližší. Matka je pro dítě zdrojem kladných citových zážitků, je vzorem, příkladem jednání, komunikuje s dítětem, učí ho ve smyslu začleňování do společnosti. Je zde velice intenzivní citový vztah, který však může mít i určitá úskalí tam, kde není dostatečná kontrola rozumem. Matka může své dítě milovat, ale měla by směrem k dítěti zaujímat stabilní postoj, klást na něj přiměřené požadavky a poskytovat mu pozitivní zpětnou vazbu." /Kutínová, Wiedenová, 2001, s.65/

2.6.7 Rodinné prostředí

"Nepříznivý vliv prostředí zvyšuje riziko osvojení nežádoucích způsobů chování. Jde např. o nápodobu poruchového chování, o odlišný normativní a hodnotový systém rodiny, který dítě přejímá. Negativní vliv mohou mít i jiné sociální skupiny. Nejčastěji jde o působení asociální party v době dospívání. Avšak význam rodiny je větší. Rodina vytváří základy pro rozvoj dětské osobnosti. Kterákoliv následující sociální skupina musí na tento základ navazovat. To znamená, že nebude mít takový negativní vliv, pokud by byla výchova přijatelná a rodina představuje přijatelné zázemí.

Neúplnost rodiny zvyšuje riziko rozvoje nežádoucích způsobů chování. V této souvislosti se často mluví o důsledcích chybění otcovské autority a mužského vzoru chování.“
/Vágnerová, 1999, s. 65/

"J. Böhmer má za to, že kriminogenní je takové prostředí, které neposkytuje dostatek příležitostí pro adekvátní rozvoj dítěte a mladého člověka a projevuje se:

- citovou chladností, lhostejností u dětí, které pocházejí z rozvrácených rodin,
- porušeným hodnotovým systémem, který je v protikladu se společenskou hierarchií hodnot,
- prostředím, které nedokáže zabezpečit řádnou socializaci a zároveň nezabezpečuje dostatečnou ochranu před vnějšími škodlivými vlivy,
- primitivností rodičů,
- zanedbáváním výchovných funkcí školy.

Rodina je pro dítě základní sociální skupinou, reguluje a uspokojuje jeho potřeby, vytváří mu zázemí, kde nalézá pocit bezpečí, rodiče se stávají pro dítě prvními sociálními vzory, které se snaží napodobovat. Zároveň předávají dítěti své zkušenosti a názory a vytvářejí v něm určitý systém hodnot, norem a zábran. Rodina určuje i další sociální skupiny, do kterých se jedinec zařadí, a to zpravidla na základě sociálního statusu rodiny.

Úroveň výchovy v rodině je ovlivňována dvěma skupinami faktorů: kvalitativními a kvantitativními. Tyto faktory se vzájemně prolínají a často i podmiňují, takže je nelze jednoznačně oddělit.

Kvalitativní stránku tvoří vztah rodičů k dítěti, kvalita jejich výchovného působení, vzdělání rodičů, sociální status rodiny. Zde je nutné připomenout, že např. vysoký sociální status rodiny může negativně ovlivňovat kvantitativní faktory. Náročné povolání jednoho nebo obou rodičů, veřejné funkce apod. sice zvyšují sociální status rodiny, ale na druhé straně snižují množství času, který může rodič dítěti věnovat. Ke kvantitativním faktorům počítáme množství času, které rodiče dítěti věnují, hmotné zabezpečení rodiny apod.

Z hlediska sociální deviace (sociální patologie) je důležité to, jak se negativní rodinné prostředí odráží na pozdějším kriminálním chování dítěte, vyrůstajícího v této rodině. O tom, že neúplné, rozvrácené nebo jinak narušené či defektní rodiny jsou výrazným kriminogenním faktorem, dnes nepochybuje nikdo. Je však nutné se vyvarovat zjednodušeného tvrzení, že toto prostředí je pro dítě budováno úmyslně.

Příkladem mohou být primitivní rodiny, složené z rodičů s nižším intelektem. Úroveň jejich osobností pak nemůže být zárukou kvalitní výchovy dítěte do soudobé společnosti, ve které významně stoupají nároky i na vzájemnou komunikaci mezi lidmi." /Sochůrek, 2001, s. 40/

"Rodiče, kteří jsou sami intelektově defektní, trpí poruchou osobnosti, jsou sociálně nevyzrálí a mají další negativní psychologické charakteristiky, mohou děti jen obtížně kvalitně vychovat. To neznamená, že nemají své děti rády a nestarají se o ně.

Jde pouze o úroveň péče zejména v oblasti psychického rozvoje dětí. Nezřídka jsou děti i oběťmi nevyrovnanosti svých rodičů. Křičení, vylévání si zlosti, nepřiměřené tresty, agresivita, nezáměr a citový chlad - i to jsou bohužel nikoliv řídké projevy vůči svým dětem. Mnohem častěji se však objevují takové jevy, jako je sociální selhávání rodiny,

nezájem rodičů o děti, alkoholismus, žárlivost, nevěra, hádky, preferování vlastních zájmů a koníčků před výchovou dětí. Ty jsou ponechány ulici a partě, videohrám, diskotékám.

Zvláštní skupinou v tomto směru jsou někteří podnikatelé a manažeři, kteří, zahrnutí prací, nemají na rodinu čas a omezují se pouze na její hmotné zabezpečování. Nedostatek přímé péče pak nahrazují drahými dárky, vysokým kapesným apod." /Sochůrek, 2001, s. 41/

2.6.8 Rodinné rituály

V prevenci patologických jevů zaujímají velmi důležité místo i rodinné rituály.

"Rituály jsou specifické, pro rodinu typické a ustálené průběhy některých činností, které mají ochrannou, pomocnou a stabilizační funkci. Rituály mohou mít podobu každodenní rutiny, jako je stolování, loučení členů rodiny ráno před odchodem do školy a práce či večerní ukládání k spánku. Jedná se také o slavnostní příležitosti jako slavení narozenin, rodinných výročí, Vánoc, Velikonoc atd., při nichž se silně projevuje rodinná tradice.

V současné době rychlých a mnohdy dramatických změn ve společnosti i v rodinách rituály usnadňují průchod životními změnami. Jde o to, že rituály pomáhají formovat rodinnou identitu v obdobích, kdy je potřebná její inovace. Rituály mohou přesahovat z minulosti skrze rodinnou tradici a být pozměňovány současnými potřebami rodiny. Zpřístupňují tak pocit kontinuity života na jedné straně a usnadňují akceptaci změn na straně druhé (Imber-Black, Roberts, 1997).

V rodinách, ve kterých jsou rituály zanedbávané, potlačené či zapomenuté, může životně důležité vědomí rodinné identity v průběhu času slábnout. Ze zkušenosti praktiků vyplývá, že je hodně lidí, kteří by si přáli rodinné rituály oživit, ale neví jak (např. obnovit tradici setkávání širší rodiny, kdy se v příjemné, veselé atmosféře zpívalo). Tito lidé, jimž rituály v rodině chybějí, neboť je už v dětství a mládí zažili, intuitivně vnímají ochrannou a kohezivní funkci rituálů.

Psychologové upozorňují na to, že některé závažné změny v životě žádné rituály nedoprovázejí - např. rozvod, rozchod jako konec partnerského vztahu, odchod odrostlého dítěte z domova, těhotenské ztráty. Právě nedostatek ritualizace těchto událostí je může činit ještě obtížnějšími." /Sobotková, 2001, s. 49/

2.6.9 Komunikace v rodině

V rodině dochází ke kulturnímu přenosu, předávají se tradice, zvyky. Zvláště významné je osvojení mateřského jazyka, jakožto prostředku komunikace.

Komunikace v rodině mezi jednotlivými členy je velmi důležitá. Děti, ale i rodiče by se neměli obávat sdělovat své pocity, trápení, přání a požadavky a měli by si vždy najít dostatek času a trpělivosti na komunikaci mezi sebou. K tomuto přispívají i rodinné tradice, které jsou uvedeny již v předcházející kapitole.

"Má-li rodina plnit své funkce a uspokojovat všechny potřeby svých členů, má-li zejména plnit harmonický vývoj dětí, pak musí v rodině existovat účinný způsob komunikace mezi všemi jednotlivými členy. V rámci interakce by si měli dospělí i děti v rodině sdělovat potřebné informace o svých pocitech slovy nebo jiným způsobem signalizovat svá přání a dávat odpověď na potřeby a přání druhých. V rodině je důležitá výměna zkušeností a vzájemný pocit jistoty. V rodině se musí naučit jednotliví členové navzájem vyjadřovat souhlas a nesouhlas, nacházet rozpory a řešit konflikty. Rodina je tedy stálým místem pro interakci mezi jednotlivými členy a místem, kde vznikají hluboké intimní vztahy, založené na těchto interakcích." /Kutínová, Wiedenová, 2001, s. 70/

"Právě podle toho, co se děje mezi lidmi v rodině, můžeme poznat dobře či špatně fungující rodinu. Proces interakce existuje v rodině už mezi novorozencem a jeho matkou, základní interakce je i v období prenatálního vývoje a od preverbální roviny se rozvíjí až na abstraktně pojmovou úroveň podle věku dítěte.

Jak se rozvíjejí a mění potřeby členů rodiny i jejich komunikační prostředky, mění se i celý styl komunikace. Stále probíhající interakce vede k tomu, že se v každé rodině ustavuje určitý způsob (styl) komunikace, který je pro ni charakteristický a svým způsobem stejně individuální jako je osobnost každého jednotlivého člena rodiny." /Kutínová, Wiedenová, 2001, s. 70/

Zásady dobré komunikace v rodině

"Komunikace v dobře fungujících rodinách je zpravidla vyznačena určitými rysy interakce, a to přes jedinečnost, která probíhá v každé konkrétní rodině.

- Jednotliví členové rodiny spolu komunikují poměrně jasně, říkají to, co cítí a co si myslí. Je dobře rozumět tomu, co chtějí povědět. Hovor probíhá spontánně, bez snahy o pedantické a přeintelektualizované přednášení či mentorování.
- Každý člen rodiny může mluvit volně s každým - všechny komunikační kanály jsou propustné (oběma směry). Neexistuje tu tedy žádná komunikační bariéra. Neexistují tu ani preference komunikace mezi určitými členy, které by ukazovaly na jejich koalici v boji proti druhým.
- Každý má možnost mísit se do rozhovoru, a tak uplatnit svůj názor a dožadovat se splnění svých potřeb. Není určen předem žádný přesný postup komunikace, je dovoleno i "skákání do řeči", ale nesmí být časté, aby se hovor stal nesrozumitelným.
- Každý má možnost vyjádřit souhlas i nesouhlas s požadavky druhých. Jestliže v rodině převládá samý nesouhlas, nelze nalézt cestu pro společný postup rodiny. Jestliže naopak všichni stále jen souhlasí, ukazuje to na nedostatečný ohled na jejich vlastní osobní pocity, názory a odlišnosti. Stálý souhlas může být překážkou ve vývoji autonomie a smysluplné identity dítěte.
- V komunikaci funkční rodiny se často objevuje humor, který čas od času pomáhá překlenout rozpory a názorové rozdíly. Humor se však nesmí přeměnit v kousavý a zraňující sarkasmus.

- Celý průběh interakce v dobře fungující rodině dělá dojem uvolněného a přátelského klimatu na rozdíl od problémových rodin, v nichž pozorujeme často nepřátelské postoje, agresivitu a kde je celková atmosféra napjatá a kolísavá ze dne na den.
- Funkční rodina i během krátkého rozhovoru dokáže dojít k nějakému společnému řešení, s nímž všichni souhlasí.
- Jednotliví členové rodiny jsou ochotni se svěřovat, nemusí to být však vždy a se vším. Důležitý je pocit důvěry a vyslyšení. Přílišné naléhání na svěřování nebo přílišné uhýbání před svěřováním je znakem problémů v interpersonálních vztazích." /Kutínová, Wiedenová, 2001, s. 71/

2.6.10 Dysfunkce rodiny

"V současné době se pohlíží na dysfunkci rodinného systému obecněji - jde o rodinu, v níž jeden nebo více členů produkuje maladaptivní, nezdravé chování. Dysfunkční rodiny vykazují některé z těchto charakteristik:

- popírání či neřešení problémů
- chybějící intimita
- vzájemné obviňování
- rigidní role
- potlačování osobní identity na úkor rodinné identity
- individuální potřeby členů rodiny obětované dysfunkčnímu rodinnému systému
- nejasná komunikace
- chybění jasných hranic mezi členy rodiny
- nejasná pravidla a kompetence.

Dysfunkční rodinný systém může (ale nemusí) produkovat individuální psychopatologii, např. užívání návykových látek, asociální chování či neurotické obsese. Psychopatologie jednotlivých členů rodiny zpětně složitým způsobem působí na fungování rodiny jako celku." /Sobotková, 2001, s. 33/

"Rodina je v každé vývojové fázi skupinou, jejíž jednotliví členové mají určité sociální role a jsou ve vzájemných vztazích, které se v průběhu času mění. Veškeré normální i patologické chování každého člena rodiny je nutno interpretovat jako součást interakcí celého rodinného systému.

Chování dětí, ale i dospělých v dominantních rolích není nikdy nezávislé, vždycky je ovlivněno chováním ostatních členů rodiny, dospělých i dětí. Způsob zpracování různých situací je dán genetickou výbavou, kterou mají rodiče a jejich potomci podobnou. Z toho vyplývá sklon členů rodiny k určitým typům reakcí. Tyto dispozice ovlivní jak výchovný styl rodičů - jejich chování k dítěti, tak sklon dětí reagovat na tyto podněty typickým způsobem." /Vágnerová, 2002, str. 320/

2.6.11 Nevhodné výchovné styly

Dítě pro svůj zdravý vývoj potřebuje:

- dostatek lásky
- správný vzor dospělého
- dostatek času a pozornosti od svých rodičů a jejich zájem o potřeby dítěte
- zájem rodičů o koníčky dítěte, jeho kamarády, školní výsledky
- pomoc při řešení problémů
- důvěru v rodiče, mít možnost se beze strachu projevit

Vhodný výchovný styl u dítěte podporuje:

- sebevědomí
- samostatnost
- všestranný rozvoj
- pocit bezpečí

Pokud se dítěti nedostává správné péče a výchovy je pochopitelně narušen i jeho psychický vývoj. Nevhodné výchovné styly mohou mít a ve většině případů i mají za následek negativní projevy chování.

2.6.11.1 Autoritativní výchova

"Příliš přísná autoritativní výchova se zakládá na zdůrazňování nadřazenosti rodičů a na podřízenosti dítěte. Rodič vystupuje v úloze vládce, který od dítěte vyžaduje, aby se mu bezpodmínečně podřídilo. Dítě nesmí jednat samostatně, musí plnit příkazy a na slovo rodiče poslouchat. Při takové výchově většinou chybí i kladné city a náklonnost ze strany rodičů. Tato strohá a přísná výchova vyvolává v psychice dítěte:

- nesamostatnost
- pasivitu
- ustrašenost
- zakřiknutost

U dítěte aktivnějšího typu se může naopak vypěstovat návyk, že se až příliš naléhavě prosazuje v nárocích na seberealizaci. V pozdějším životě se může projevovat až sobecky, s přehnanou agresivitou a vzdorovitostí." /Kutínová, Wiedenová, 2001, s. 66/

2.6.11.2 Úzkostlivá výchova

"Vychází z úzkostlivého postoje k dítěti. V celkovém zacházení rodičů s dítětem se výrazně projevuje strach o jeho zdraví, bezpečnost, celkový vývoj a uplatnění. Výchovné působení rodičů spočívá v neustálých výstrahách, upozorňování, poučování apod. Rodiče na dítě neustále starostlivě a ostražitě dohlíží. Tím se dítě nepřiměřeně omezuje ve volném a samostatném jednání, protože se z jeho života odstraňují i ty nejmenší překážky a obtíže.

Dospělí mu pomáhají i při takových úkolech, které jsou zcela přiměřené jeho věku, a které jeho vrstevníci bez problémů zvládnou (např. nesmí samo jíst, aby se nepobryndalo, pomáhá se mu při oblékání a při vykonávání hygienických potřeb, nesmí skákat a běhat, aby neupadlo apod.). Takové dítě je potom ustrašené, nesamostatné a ve srovnání s ostatními dětmi je někdy vývojově zaostalé. Všechno může vést i k pocitu méněcennosti a dokonce ho to může negativně ovlivnit na celý život." /Kutínová, Wiedenová, 2001, s. 66/

2.6.11.3 Příliš povolná výchova

"Výchova může vyústit i do opačného extrému. Do přílišné povolnosti a rozmazlování dítěte. V takovém případě obyčejně rodiče až nezdravě citově lpí na dítěti. Jejich jednání je motivováno výlučnou láskou k němu, neohraňčenou rozumem a reálným životem. Jsou na dítěti citově zcela závislí a totéž vyžadují od něho. Každé jeho jednání předem omlouvají, ničím je neomezují, nekladou požadavky ani normy, odstraňují mu z cesty i ty nejmenší překážky. Bezvýhradně se mu věnují." /Kutínová, Wiedenová, 2001, s. 67/

2.6.11.4 Perfekcionalismus v rodině

"Je charakterizován přehnanou snahou o dokonalost. Rodiče mají na dítě vysoké nároky, které jsou většinou neúměrné jeho reálným možnostem a schopnostem. Výchova dítěte je motivována úsilím ctižádostivých rodičů mít vzorné a vynikající dítě, které by od malička podávalo perfektní výkony ve všech směrech.

Rodiče nutí dítě k aktivitě, pěstují jeho ctižádost, podporují touhu být první a vyniknout. Průměrné a normální výkony posuzují kriticky a tím u dítěte vytvářejí nesprávný postoj k sobě samému i k jiným dětem." /Kutínová, Wiedenová, 2001, s. 67/

2.6.11.5 Nedostatečná výchovná péče v rodině

"V některých rodinách věnují dítěti malou výchovnou péči, anebo je zcela zanedbávají. Je to zejména tam, kde se narodilo dítě nežádoucí, v rozhádaných manželstvích, neúplných rodinách apod. Dítě však může být zanedbáváno i v rodinách dobře situovaných a na pohled spořádaných. Rodiče se dítěti nevěnují, aby kvůli němu nemuseli omezovat své společenské zájmy a ambice. Dítě je odkázáno samo na sebe, nikdo pro ně nemá čas, někdy se mu dává najevo, že je přítěží a překážkou v kariéře. Nikdo nemá zájem o jeho potřeby a přání, láska a náklonnost se zabezpečuje v rovině materiálních potřeb.

V rodinách, kde je z jakéhokoli důvodu zanedbávána péče o dítě, se může dítě dostat až do stavu psychické deprivace." /Kutínová, Wiedenová, 2001, s. 67/

2.7 Zvláštnosti prevence v různých věkových skupinách

Od narození do 1 roku

Dítě tohoto věku je ve všem podstatném závislé na dospělém člověku, většinou na matce. Zkušenost s přiměřeně pečující a laskavou matkou může dítěti v dospělejším věku velmi pomoci. Z hlediska prevence je tedy důležitá péče a vřelost uspokojování citových potřeb dítěte.

Od 1 do 3 let

Dítě se začíná duševně oddělovat od matky a prosazovat svoji vůli. Myšlení tohoto věku je zaměřené na sebe, magické, fantastické, nepružné. Chování rodičů by mělo být klidné a vřelé. Mělo by dítěti laskavě dávat najevo, že je v pořádku, že se chce prosadit, ale že jsou i určitá omezení.

Od 3 do 6 let

I když rodiče zůstávají nejdůležitějšími osobami, začíná většina dětí pronikat do širšího světa mimo rodinu (mateřská škola, sousedé, vrstevníci). K tomuto věku patří nekonečné vyptávání se. Dítě zkoumá okolí, hrou se učí zjišťovat co je skutečné a co ne. Jeho chování se dostává v příznivém případě do souladu s autoritou rodičů, získává cíl a smysl.

Již v tomto věku je důležité začít dítěti vštěpovat, že zdraví je důležitá hodnota a že zdraví je správné chránit. Proto je třeba se některým věcem vyhnout (zápalky, ostré předměty, alkoholické nápoje, tablety). Dítě má vědět, že okolní svět skrývá jistá nebezpečí a má se učit, jak se jim bránit - už tedy nemá spoléhat pouze na všemocnou ochranu rodičů.

Od 7 do 12 let

Dítě tohoto věku se učí mnoha potřebným dovednostem, učí se vycházet s vrstevníky, zapojit se do skupiny, duševně pracovat, uspokojovat své tělesné i duševní potřeby. Začíná být schopno rozumově uvažovat. O sobě má tendenci přemýšlet černobíle podle očekávání a měřítek druhých.

Informace poskytované dětem tohoto věku by měly být velmi konkrétní. Je třeba pokračovat ve zdůrazňování hodnoty zdraví a vštěpovat jim přání být zdravý nebo zdravá. Postupně je třeba informace přeměňovat v pravidla a návyky a srozumitelně je vysvětlovat. Ještě později nabývá na významu získávání dovedností.

Od 13 do 22 let

Tento věk je náročný. Dochází k dozrání tělesnému i duševnímu. Objevuje se a rozvíjí schopnost řešit problémy, rozhodovat se, abstraktně myslet, vytvářet hypotézy a věci spojovat. Dítě se postupně odděluje od rodiny a vytváří předpoklady pro budoucí samostatný život. Zejména v časném dospívání bývá tento vývoj provázen vzpourou. Rámec rodiny si dospívající doplňuje dalším rámcem vrstevníků a kamarádů. Kritičnost vůči rodičovské autoritě, jestliže je přijata s láskou, je pro utváření budoucí osobnosti nutná. K úkolům pozdního dospívání patří rozhodování o budoucím povolání, vytváření základu budoucího samostatného života, navazování budoucích dlouhodobějších citových vztahů. Neúspěchy v těchto oblastech jsou velmi trýznivé.

2.8 Prevence kriminálního chování mládeže

"Nejvýznamnějším prostředkem sociální prevence je výchova dětí v rodinách a výchova dětí ve školách. Preventivně mohou působit i nevládní organizace. Vlivným nástrojem je také sociální politika státu ovlivňující systém vzdělávání, zaměstnanost, stabilitu rodiny, fungování policejního a soudního aparátu a dalších institucí zabývajících se rizikovou mládeží. Menší význam a dosah mají regionální a lokální programy pro úzeji definované skupiny rizikových dětí či rizikové mládeže. Lokální, regionální i státní preventivní opatření však mohou být efektivní jen tehdy, jsou-li založena na kvalifikované detekci problémů a je-li průběžně sledován jejich očekávaný vliv i neočekávané vedlejší účinky.

Hodně diskusí mimo odborné kruhy vyvolává představa o preventivním působení trestního práva a speciálně trestu odnětí svobody. Ve veřejném mínění, v žurnalistice i v politice se vliv trestů obecně přeceňuje. Argumentace mnohých občanů, novinářů i politiků je založena spíše na předsudcích korespondujících s náladou společnosti než na znalosti skutečného vlivu hrozby trestu na odstrašení potencionálních pachatelů od kriminálního chování.

Pachatele by teoreticky mohla odstrašovat:

- výše trestu,
- rychlost trestu, tj. krátkost doby, za jakou pachatele trest dopadne a
- neodvratnost trestu čili míra pravděpodobnosti, že po spáchání trestného činu trest pachatele dostihne.

Kriminologický výzkum již několik desítek let přesvědčivě ukazuje, že výše trestu má nulový nebo velmi malý vliv na kriminální chování populace. Ti, kdo páchají trestný čin poprvé, skoro nikdy neznají jeho trestněprávní kvalifikaci ani výši sankce. Recidivisté ji sice znají, ale tato znalost nepostačuje k tomu, aby se trestnému jednání vyhnuli, neboť se dosti pravidelně domnívají, že tentokrát nebudou vypátráni.

Večerka a kol. (1997) shrnují přehled novější literatury o preventivních účincích způsobu uplatňování trestního práva na kriminální chování závěrem, že neodvratnost zatčení a potrestání je relativně nejovlivnitelnějším prostředkem k odstrašení, ovšem pouze v případech, že pravděpodobnost uvěznění je alespoň 30%; menší odstrašující účinek má přísnost a rychlost potrestání.

Pravděpodobnost uvěznění podle tohoto pramene nejvíce odstrašuje pachatele plánovaných majetkových deliktů, kdežto u jiných druhů trestné činnosti (např. u násilné kriminality) je odstrašující význam trestu výzkumem hodnocen jako málo významný. (Trestná činnost mládeže je přitom skoro vždy neplánovaná, impulzivní).

Dobrá primární a sekundární prevence kriminality nemůže být tak specifická, aby bránila pouze budoucímu kriminálnímu chování dětí. Dobrá prevence musí předcházet všem typům sociálního selhání - kriminalitě, abúzu drog, odpadávání ze škol a z učebních poměrů, předčasným těhotenstvím, nákaze HIV virem atp. Navíc - cílem primární prevence nemůže být pouhá absence sociálně patologických jevů, cílem musí být prevence sociálně příznivého chování, tj. chování, jež se neslučuje s jednáním protispolečenským. Jinak řečeno primární a sekundární prevence je nemyslitelná bez ohledu na hodnotovou orientaci dětí, bez podpory alternativních životních programů, odklánějících rizikové děti od stylu života, který by mohl vést k jejich společenské degradaci." /Kroftová, Matoušek, 2003, s. 267/

2.8.1 Cílová skupina preventivních opatření

"Cílovou skupinou preventivních opatření mohou být:

- hyperaktivní děti
- děti selhávající ve škole
- děti s poruchami chování
- děti zneužívané a týrané v rodinách

- děti s dysfunkčních rodin
- děti z čtvrtí, kde je vysoká úroveň kriminality
- děti z rodin žijících pod hranicí životního minima (pozn. sociální potřeby)
- děti z rodin, v nichž chybí otec
- děti s predeliktivním chováním
- populace všech rodičů v komunitě
- populace všech občanů státu aj.

Volba cílové skupiny určuje nejvhodnější preventivní strategii, nejvhodnější prostředí pro ni a okruh osob, které má kromě dítěte zahrnovat. Bez jasné definice cílové skupiny, postupu práce s ní a hodnocení efektivity nemůže být prevence přínosná. Čím více prostředí, v nichž se cílová skupina zdržuje, preventivní program zahrnuje, tím větší je naděje na její ovlivnění. Čím více osob významných pro každého člena skupiny program využije, tím větší je naděje na jeho ovlivnění." /Matoušek, Kroftová, 2003, s. 267/

"Sociálně pedagogická práce s dětmi a dospívající mládeží v obtížných situacích, pomoc a podpora k úspěšnému zvládnutí životních úkolů a sociálních nároků se musí stále vyrovnávat s novými metodickými a praktickými problémy. Zejména u těch cílových skupin, které jsou označovány jako rizikové, ohrožené či problémové. Přestože je život těchto dospívajících provázen množstvím komplikovaných událostí (rozpad rodiny, nové partnerské vztahy rodičů, časté stěhování, školní problémy), konfliktních společenských situací (deliktivní činnost) a negativních zkušeností (zanedbávání a týrání v dětství, sexuální zneužívání, promiskuita, návykové látky i šikana), málokdy si uvědomují potřebu odborné pomoci, a proto běžně nevyhledávají obvyklé a standardní formy služeb." /Klíma, 2004, s. 368/

"Jisté je, že děti a mladiství v obtížných životních situacích nemívají ve valné většině zájem podílet se na těchto procedurách. V případě dětí a dospívající mládeže se jejich individuální potřeby a odborné, podpůrné nabídky vzájemně míjejí rovněž proto, že nedovedou či nemohou rozpoznat službu vhodnou a přiměřenou jejich situaci. Mnohdy o možné pomoci vůbec nevědí či o ní mají špatné informace.

Převážně ale ani nechtějí navazovat kontakt (či se přímo vyhýbají zájmu a pozornosti jakýchkoliv institucí) kvůli nedobré zkušenosti ze svých dřívějších pokusů nebo ze studu a strachu (svědkové a oběti domácího násilí a systematické psychotraumatizace, úchylných sexuálních praktik apod.)." /Klíma, 2004, s. 369/

2.8.2 Prevence sociálně patologických jevů

"Poruchy chování by se měly stát jedním ze základních cílů rané preventivní intervence. Jsou silně vývojově vázány na delikvenci a kriminální chování v dospělosti. Přitom jsou poruchy chování, zejména v dospělosti, vůči léčbě poměrně rezistentní. Poruchy chování je tedy zapotřebí identifikovat v raném věku." /Pilař, 2004, s. 304/

"Preventivní intervence zaměřené na zintenzivnění vztahu rodič - dítě tím, že kladou důraz na podněty ze strany dítěte, poskytují zpětnou vazbu a rozvíjí matčinu dovednost a sebedůvěru. Asi v polovině z dvanácti studií, které zahrnovaly také dlouhodobé sledování, bylo v souvislosti se zlepšeným vztahem matka - dítě zaznamenáno značné posílení vývoje dítěte. Tyto výsledky jsou velmi silně podpořeny pozorovacími studiemi, které ukázaly, že účinky mnohých aspektů rizika jsou do určité míry zprostředkovány nízkou kvalitou interakce matka - dítě.

Fonagy (1998) uvádí: "David Farrington, jedna z největších osobností britské kriminologie napsal: Je pravděpodobné, že události, které se stanou mezi počtím a třetím rokem života, jsou prvními kroky ve vývojové řadě vedoucí k poruchám chování v dětství, případně k adolescentní delikvenci a zločinu v dospělosti." /Pilař, 2004, s. 305/

"V případě ohrožených dětí a dospívajících je v rámci sekundární prevence vhodná jejich orientace na skupiny s prosociálním programem, ať již jde o zájmové kroužky, různé mládežnické oddíly nebo sportovní či turistické kluby, v nichž se mladí lidé mohou realizovat, kde se lze prospěšně zařadit a zažít uznání. V takových uskupeních se dá zakusit pocit sounáležitosti i dosáhnout vědomí vlastního významu, když jedinec dostává emoční podporu od sobě rovných." /Jedlička, 2004, s. 270/

2.8.3 Preventivní programy pro děti

V souvislosti s preventivními opatřeními pro děti bych se ráda zmínila o tzv. "Letních táborových soustředěních" a "Sportovních soustředěních", které již od roku 2003 pořádá oddělení kurátorské činnosti a oddělení sociálně-právní ochrany dětí Magistrátu města Liberec. Tato soustředění volně navazují na resocializační programy, které byly od roku 1993 pořádány oddělením sociální prevence a kurátorské činnosti Okresního úřadu v Liberci.

Na těchto projektech spolupracuji v souvislosti s vypracováním projektu a jeho následnou realizací. Pobytů se také osobně účastním.

Letní táborová soustředění se již tradičně konají prvních čtrnáct dní v červenci. Účastní se jich zpravidla 35 dětí ve věku od 10 do 15 let. Sportovní soustředění se konají dvakrát ročně – na jaře a na podzim. Jsou určeny pro děti ve věku 12 až 15 let a pobyt je čtyřdenní. Viz. příloha č. VI.

Každodenní program Letních táborových soustředění je koncipován dle celotáborové hry, jejíž téma je každý rok obměňováno. Prozatím měly děti možnost strávit soustředění například v Čarodějnické škole, Zemi skřítků nebo v Královské zemi. Veškeré hry a aktivity jsou směřovány k danému tématu.

Vzhledem k tomu, že děti, které se pobytů účastní mají ve většině případů značné výchovné problémy je třeba, aby byla již od počátku dána jasná pravidla, která musí dodržovat. Viz. příloha č. VII.

Děti jsou rozděleny do oddílů a v jejich rámci se učí pomáhat slabším, vyhledávat schopnosti každého a využívat je ku prospěchu celého družstva. Jsou zapojeny do her, které je nutí ke spolupráci a k uvědomování si důsledků svého jednání. Mají tak možnost zjistit své osobní fyzické a mnohdy i psychické hranice. Hry jsou úmyslně zaměřovány na to, aby učily děti, že je někdy lepší vzdát se svých cílů ve prospěch kolektivu.

Projekty pobytů pro děti jsou postaveny na přirozené schopnosti sociálního učení každého jedince. V rámci různých aktivit jsou realizovány hry, které učí děti myslet a jednat tak, jak nejsou zvyklé. Pro děti je přínosem, že se seznámí s jinými způsoby využití volného času a naučí se je sami organizovat. Vyzkouší si i nové techniky výtvarných činností a poznají nové hry rozvíjející jejich fantazii a tvůrčí činnost. Rády se do těchto aktivit zapojují a na konci pobytu mají možnost si své výrobky odvézt domů.

Primární a sekundární prevence sociopatologických jevů je na pobytech zajišťována přednáškami, besedami a různými informačními akcemi. Cílem těchto pobytů je celková změna v uvažování a chování dětí, zvýšení jejich sociální kontroly a regulace hodnotové orientace. Formou her jsou děti vedeny ke vzájemné spolupráci a uvědomování si důsledků svého jednání. Během pobytů je také kladen důraz na dodržování správné životosprávy, denního režimu a základním hygienicko - sociálním návykům.

Děti se dále učí vyhledávat nové volnočasové aktivity a chránit se před nepříznivým vlivem okolí. Jde tím o účinnou prevenci kriminality i možného nebezpečí závislosti všeho druhu.

Pro sociální pracovníky, kteří se táborů účastní je velmi důležité, že mají možnost seznámit se blíže se svými klienty a poznají chování dětí v jejich přirozeném prostředí. Toto většinou vede k získání větší důvěry a prohloubení spolupráce mezi sociálním pracovníkem - dítětem a následně i jeho rodinou.

Poznatky o dětech získané během soustředění jsou zpracovávány do závěrečné zprávy, která obsahuje i doporučení pro ostatní pracovníky obou výše uvedených oddělení, kteří je využijí v následné sociální práci s klientem a jeho rodinou.

Během pobytů jsou děti průběžně hodnoceny a na závěr jim jsou uděleny diplomy za účast. Dále jsou děti odměňovány za aktivity, ve kterých dosáhly nejlepších výsledků. Viz. příloha č. VIII a IX.

Aktivity pořádané během celého roku jsou každoročně zakončeny Předvánočním setkáním dětí a rodičů. Jedná se o závěrečné shrnující setkání, kde mají rodiče bližší možnost seznámit se s proběhlými aktivitami a zároveň společně s dětmi zhodnotit všechny akce, kterých se jejich děti zúčastnily. Jak již z názvu setkání vypovídá, koná se pravidelně v předvánočním čase. Děti společně s rodiči mají možnost vyrobit si v rámci tohoto setkání výrobky a drobné dárečky s vánoční tematikou. Viz. příloha č. X.

Informace a fotografie z těchto aktivit jsou prezentovány na internetových stránkách Magistrátu města Liberec.

2.8.4 Programy určené rodičům

"Jistě je v zájmu společnosti, rodiny ohroženého dítěte i dítěte samého, aby byla možnost vývoje ke kriminalitě detekována včas a včas bylo učiněno co nejvíce pro odvrácení nebezpečí. Čím později zásah přichází, tím méně je účinný a tím spíše už dospívající navázal takové vztahy, resp. přijal takové hodnoty, které se s nekriminální životní dráhou sloučit nedají. Škody, jež společnosti napáchá kriminalita, jsou velice vysoké. Bezprostřední újmou na majetcích, zdraví a životech je sama trestná činnost; další újmou je hrazení rozsáhlého vyšetřovacího a represivního aparátu státu z daní všech občanů a konečně i alternativy k trestu odnětí svobody, případně resocializační programy pro propuštěné vězně a jiné druhy sociálního servisu pro ně nestojí málo peněz." /Matoušek, Kroftová, 2003, s. 261/

Prevence by ale měla vždy začínat u výchovy rodičů k zodpovědnému rodičovství.

"Některé programy pro předškolní děti se neorientují na jejich intelektuální vývoj a vzdělávací perspektivu, ale zaměřují se na poskytování poradenských a terapeutických služeb rodičům rizikových dětí. Část těchto programů poskytuje své služby specificky podle potřeb jednotlivých rodin – např. Syrakuský program rozvoje rodin, který poskytuje poradenské a terapeutické služby v denním centru sociálně slabým rodinám po dobu prvních pěti let života dítěte.

Jiné programy jsou vlastně jakousi školou pro rodiče. Např. projekt Žijeme s dětmi organizovaný Oregonským střediskem pro sociální učení začíná fází, v níž všichni rodiče studují stejnou příručku o výchově, a teprve poté se s vycvičeným terapeutem zaměřují na problémy, jimiž trpí jejich dítě, případně celá rodina. Rodiče si o projevech dětí vedou pečlivé záznamy a učí se udílet odměny i tresty jednak přiměřeně, jednak konzistentně. Personál v některých případech chodí na návštěvy do rodin. Někteří rodiče v dalších fázích programu využívají docházku do strukturovaných výcvikových skupin, v nichž jsou posilovány jejich rodičovské dovednosti.“ /Matoušek, Kroftová, 2003, s. 270/

Cílem těchto projektů, které bohužel fungují zatím jen v zahraničí, je:

- Zlepšit připravenost dětí na docházku do školy, zvýšit motivaci větších dětí pro vzdělávání a zlepšit výsledky ve škole
- Zlepšit rodičovské dovednosti, omezit fyzické trestání dětí, zintenzivnit kontakt mezi dětmi a rodiči, zvýšit sebedůvěru rodičů
- Podpořit rodiče v jejich vzdělávání a v jejich motivaci pro práci, snížit nezaměstnanost živitelů rodiny
- Podpořit rodiny v hledání dobrého bydlení
- Pomoci rodinám řešit problémy související s abúzem alkoholu a jiných drog, s psychickými poruchami a s jinými zdravotními problémy
- Zlepšit vazby rodiny k místní komunitě

3 PRAKTICKÁ ČÁST

3.1 Cíl praktické části

Cílem praktické části je zjistit do jaké míry má rodina a rodinné prostředí vliv na kriminalitu mládeže.

3.1.1 Stanovení předpokladů

1. Lze předpokládat, že děti, které vyrůstají v neúplné rodině budou více náchylnější k delikventnímu chování (ověřováno obsahovou analýzou osobní dokumentace klientů).
2. Lze předpokládat, že negativní rodinné prostředí a špatné sociální vzory v rodině se odráží na pozdějším kriminálním chování dítěte (ověřováno obsahovou analýzou osobní dokumentace klientů a pomocí dotazníku).
3. Lze předpokládat, že na kriminální chování dětí má vliv nezáměr rodičů o volnočasové aktivity dítěte a špatná nebo nedostatečná komunikace v rodině (ověřováno pomocí studia osobní dokumentace klientů a pomocí dotazníku).

3.2 Použité metody

Průzkum probíhal:

1/ Nepřímou technikou a to obsahovou analýzou osobní spisové dokumentace

Vzhledem k obsáhlosti spisové dokumentace a především zákonu o ochraně osobních údajů není kopie ani výpis z dokumentace součástí bakalářské práce.

2/ Dotazníkovou technikou: vyhodnocením standardizovaných dotazníků

viz. příloha č. III

Dotazník byl standardizovaného typu s uzavřenými otázkami. Byl předán respondentům – klientům kurátora pro mládež během pohovorů na oddělení kurátorské činnosti a dále klientům, kteří se zúčastnili letních táborových soustředění a zátěžových pobytů. Návratnost dotazníků byla tedy 100%, nebyly ani žádné neúplně vyplněné dotazníky.

3.3 Popis zkoumaného vzorku

Počet: 180 dětí a mladistvých

Pohlaví: 98 dívek

82 chlapců

Věkové rozložení: od 12 do 19 let

Z toho: 12 – 13 let.....56 respondentů

14 – 15 let .....54 respondentů

16 – 17 let.....42 respondentů

18 – 19 let.....28 respondentů

Věkový průměr: 15 let

Dotazovaní byli žáci, kteří studují na základních školách, základních školách praktických a speciálních, učilištích, středních školách, středních průmyslových školách a gymnáziích. Někteří respondenti nenavštěvovali ani školu ani zaměstnání. Z toho konkrétně:

Základní škola.....	33 respondentů
Základní škola praktická a speciální.....	48 respondentů
Učiliště.....	40 respondentů
Střední školy.....	14 respondentů
Střední průmyslové školy.....	12 respondentů
Gymnázia.....	8 respondentů
Zaměstnaní brigádně.....	5 respondentů
Zaměstnaní na pracovní poměr.....	0 respondentů
Nezaměstnaní.....	20 respondentů

Respondenti byli v době konání průzkumu klienty kurátora pro mládež, z toho vyplývá, že měli výchovné problémy nebo byli vyšetřováni policií.

Vyšetřováno policií bylo ..... 123 respondentů

Všichni dotazovaní klienti trvale bydlí na území libereckého okresu.

3.4 Průběh průzkumu

Průzkum názorové hladiny respondentů v oblasti vlivu rodiny na kriminalitu mládeže probíhal v období od léta roku 2005 do března roku 2007.

Průzkum probíhal na oddělení kurátorské činnosti odboru sociální péče Magistrátu města Liberec a během táborových letních soustředění a sportovních soustředění pořádaných oddělením kurátorské činnosti a oddělením sociálně-právní ochrany dětí.

Respondenti měli po vysvětlení účelu průzkumu k vyplnění dotazníku kladný přístup. Odpovědi na otázky brali respondenti zodpovědně a vypracovali je samostatně.

3.5 Výsledky a jejich interpretace

Stadium dokumentace:

Z celkového počtu 180 prostudovaných spisů osobní dokumentace klientů kurátora pro mládež bylo zjištěno, že 69 dětí vyrůstá v úplné rodině, 57 dětí v neúplné rodině a 54 dětí vyrůstá v rodině doplněné. Viz. příloha č. I

Z celkového počtu 57 dětí, které vyrůstají v neúplné rodině je 53 dětí v péči matky a 4 děti jsou v péči otce.

Z celkového počtu 54 dětí, které vyrůstají v doplněné rodině je 52 dětí v péči matky a 2 děti jsou v péči otce.

Z výsledků studia osobní dokumentace 180 klientů kurátora pro mládež vyplývá, že ve 120 případech byl spis založen z důvodu špatné péče rodičů nebo z důvodu nižší kvality rodinného prostředí oddělením sociálně-právní ochrany dětí. V 60 případech byla spisová dokumentace zakládána až pro výchovné problémy dítěte na oddělení kurátorské činnosti. Viz. příloha č. II

Dotazník: viz. příloha č. III

1/ Z dotazovaných 180 respondentů jich 126 uvedlo, že se dopustili provinění nebo činu jinak trestného. 54 respondentů v dotazníku uvedlo, že se v minulosti provinění nebo činu jinak trestného nedopustilo.

2/ Vyšetřováno Policií ČR pro provinění nebo čin jinak trestný bylo ze 126 respondentů, kteří uvedli, že se tohoto jednání dopustili 98 respondentů. Policie nevyšetřovala 28 respondentů z celkového počtu 126 respondentů, kteří se v dotazníku doznali ke spáchání provinění nebo činu jinak trestného.

3/ V případě osobního problému by se ze 180 respondentů nejvíce a to 52 respondentů obrátilo s žádostí o pomoc na svého kamaráda. Poté 30 respondentů by se obrátilo na matku, 25 na prarodiče, 23 na otce, 22 na linku důvěry, 18 na sourozence, 5 na psychologa, 3 na sociální pracovníci, 1 na zdravotní sestru, 1 na partnera svého rodiče a žádný z respondentů by se s žádostí o pomoc neobrátil na učitele, lékaře nebo právníka.

4/ Z celkového počtu 180 respondentů jich 52 neví na koho by se měli obrátit s žádostí o pomoc při řešení svého problému, 97 respondentů nevěří, že by mu někdo mohl při řešení problému pomoci, 25 respondentů se obává možného postihu /trestní stíhání nebo umístění do výchovného zařízení/ a 6 respondentů uvedlo, že je neodrazuje nic od toho, aby požádali o pomoc. Viz. příloha č. IV

5/ Ze 180 respondentů dotazníku 119 uvedlo, že se rodiče nezajímají o to kde a s kým tráví volný čas. 61 respondentů uvedlo, že se rodiče zajímají kde a s kým volný čas tráví.

6/ Dle vyhodnocení otázky č. 6 požívá v rodině respondentů ve 35 případech alkohol otec, ve 24 případech matka, v 6 případech sourozenec a ve 27 případech partner rodiče.

7/ Ve výkonu trestu odnětí svobody bylo dle respondentů 28 jejich otců, 20 partnerů rodičů, ve 3 případech matka a ve 2 případech sourozenec.

8/ Vztah s matkou hodnotí jako: dobrý 18 respondentů, spíše dobrý 73 respondentů, spíše špatný 69 respondentů, špatný 20 respondentů.

Vztah s otcem hodnotí jako: dobrý 17 respondentů, spíše dobrý 60 respondentů, spíše špatný 69 respondentů, špatný 31 respondentů. 3 respondenti uvedli, že jejich otec zemřel.

Vztah s partnerem rodiče uvádí jako: dobrý 8 respondentů, spíše dobrý 12 respondentů, spíše špatný 19 respondentů, špatný 15 respondentů.

Špatný vztah s matkou nebo otcem uváděli i ti respondenti, kteří se s vlastním rodičem nestýkají vůbec.

9/ Ze 180 respondentů uvedli 3 respondenti, že jejich otec zemřel, ze zbývajících 177 respondentů ohodnotilo vztah mezi matkou a otcem jako dobrý 46 respondentů, 24 respondentů jako spíše dobrý, 46 respondentů jako spíše špatný a 61 respondentů jako špatný.

Vztah mezi matkou a jejím novým partnerem z 52 případů, kdy je respondent ve faktické péči matky ohodnotilo 12 respondentů jako dobrý, 28 respondentů jako spíše dobrý, 9 respondentů jako spíše špatný a 3 respondenti jako špatný.

Vztah mezi otcem a jeho novou partnerkou ohodnotili 2 ze 2 respondentů, kteří jsou ve faktické péči otce jako dobrý.

57 respondentů uvedlo, že žije jen s jedním rodičem, který nemá partnera.

10/ Ze 180 dotazovaných respondentů jich nejvíce tráví prázdniny a víkendy se svým kamarádem a to 128 respondentů. 12 respondentů uvedlo, že prázdniny a víkendy tráví s matkou, 7 s otcem, 22 společně s oběma rodiči, 8 s prarodiči a 3 respondenti uvedli, že o prázdninách a víkendech jsou sami. Viz. příloha č. V

Interpretace výsledků:

1/ Oproti stanoveným předpokladům nebyl při studiu osobní dokumentace zjištěn ve stanoveném vzorku 180 klientů kurátora pro mládež významný vliv úplnosti nebo neúplnosti rodiny na pozdější delikventní chování dětí.

Stanovený předpoklad č. 1 se nepotvrdil.

2/ Z průzkumu vyplývá, že v kontrolním vzorku 180 klientů kurátora pro mládež mělo negativní rodinné prostředí a špatné sociální vzory vliv na pozdější kriminální chování dítěte. Potvrzeno vyhodnocením otázek č. 6 až 9 dotazníku a obsahovou analýzou osobní spisové dokumentace.

Z výsledků dotazníků vyplývá, že 92 rodinných příslušníků ze 180 dotazovaných respondentů užívá ve větší míře alkohol a 53 rodinných příslušníků bylo ve výkonu trestu odnětí svobody.

Z výsledků dotazníků vyplývá, že respondenti ohodnotili svůj vztah s matkou, otcem a partnerem rodiče spíše negativně. Pouze v 18 případech respondenti uvedli, že mají dobrý vztah s matkou, v 17 případech, že mají dobrý vztah s otcem a v 8 případech ohodnotili jako dobrý vztah s partnerem rodiče. Oproti tomu špatný vztah s matkou uvedlo 20 respondentů, s otcem 31 respondentů a s partnerem rodiče má špatný vztah 15 respondentů.

Z výsledků dotazníků vyplývá, že vztahy v rodinách respondentů jsou hodnoceny spíše negativně v rodinách, kde jsou vlastní oba rodiče. V případě, kdy se respondenti vyjadřovali ke vztahům mezi rodiči, ohodnotilo 46 respondentů vztah mezi matkou a otcem jako dobrý a 61 respondentů jako špatný. V případě vztahu matky a jejího nového partnera ohodnotilo 12 respondentů tento vztah jako dobrý a 3 respondenti jako špatný. Vztah mezi otcem a jeho partnerkou hodnotil celkový počet respondentů 2 a oba jako dobrý.

Obsahovou analýzou osobní spisové dokumentace bylo zjištěno, že z celkového počtu 180 osobních spisů klientů kurátora pro mládež bylo 120 založeno oddělením sociálně-právní ochrany dětí z důvodu špatné péče rodičů nebo negativního rodinného prostředí a tyto děti se posléze dopouštěly protispolečenského jednání.

Stanovený předpoklad č. 2 se potvrdil.

3/ Z průzkumu vyplývá, že ve stanoveném kontrolním vzorku 180 klientů kurátora pro mládež měla na kriminální chování dětí vliv nedostatečná komunikace v rodině a nezájem rodičů o volnočasové aktivity dítěte.

Z vyhodnoceného dotazníku vyplývá, že děti by se v případě osobního problému nejčastěji, a to v 52 případech, obrátily s žádostí o pomoc na svého kamaráda. Na matku by se obrátilo pouze 30 respondentů a na otce 23 respondentů.

V 97 případech děti nevěří, že by jim někdo mohl pomoci při řešení jejich problému.

Vyhodnocením otázky č. 5 z dotazníku bylo zjištěno, že ze 180 respondentů 119 uvedlo, že se rodiče nezajímají o to kde a s kým tráví svůj volný čas. O volný čas svých dětí se dle výsledků dotazníků zajímá jen 61 rodičů.

Vyhodnocením dotazníků bylo zjištěno, že víkendy a prázdniny tráví s rodiči /matkou, otcem nebo společně s oběmi/ pouhých 41 respondentů. 8 respondentů uvedlo, že víkendy a prázdniny tráví s prarodiči. Největší počet respondentů uvedl, že víkendy a prázdniny tráví se svými kamarády, a to ve 128 případech. 3 respondenti uvedli, že víkendy a prázdniny tráví sami.

Obsahovou analýzou osobní spisové dokumentace klientů bylo zjištěno, že ve většině případů je v rodině špatná komunikace. Děti a rodiče vzájemně nekomunikují. Rodiče nemají trpělivost pro komunikaci s malým dítětem nebo naopak adolescentem a děti nemají vůči rodičům důvěru. Z toho vyplývá, že rodiče nemají přehled co jejich děti ve volném čase dělají a mnohdy ani netuší, že již delší dobu ani nedochází do školy.

Stanovený předpoklad č. 3 se potvrdil.

3.6 Shrnutí výsledků praktické části

Z výsledků je patrný vliv rodiny na pozdější delikventní chování dětí. Děti, které pocházejí z neurovnaných rodinných poměrů nebo rodin, kde dochází k častým konfliktům mají větší dispozice k delikventnímu chování. Jistě na to má i velký vliv parta, se kterou se delikventního chování dopouštějí, ale opět ve většině případů se tyto děti stávají součástí party z toho důvodu, že nemají dobré rodinné zázemí.

Výsledky dotazníků a studia osobní dokumentace potvrdily poznatky získané studiem odborné literatury.

Oproti tomu se průzkumem nepotvrdilo, že by děti vyrůstající v neúplných rodinách měly větší dispozice k páchání trestné činnosti. Mladiství, kteří se dopustili protispolečenského jednání vyrůstali převážně v úplné rodině, méně z nich v neúplné rodině a nejméně z nich v rodině doplněné. Ve výsledcích výzkumu ale nebyl patrný významný rozdíl.

Výsledek tohoto průzkumu byl ovlivněn omezeným počtem respondentů, nevypovídá tedy o celkové populaci kriminálně jednajících dětí. Otázkou zůstává, jak je tomu v populaci dětí, které se nikdy protispolečenského jednání nedopustily. To by byl námět na další práci, na využití pro srovnávací studii.

4 ZÁVĚR

Rodina má zcela zásadní vliv na chování dětí. A to počínaje vlivem vrozených dědičných dispozic jako jsou osobnostní vlastnosti, lidské postoje a zájmy. Neméně důležitý je i vliv výchovy, vzorců chování, prostředí a podmínek, ve kterých dítě vyrůstá.

Domnívám se, že praktickým přínosem bakalářské práce na téma „Vliv rodiny na kriminalitu mládeže“ je, že potvrzuje již známý fakt, že rodina má velmi významný vliv na budoucnost dětí. Záleží především na rodině jakým směrem se budou děti nadále ubírat. A tomu tak bylo odnepaměti a jak tento průzkum dokládá, je tomu tak i nyní.

Končím proto Winnicottovým konceptem bezpečného držení, který dle mého názoru naprosto přesně vystihuje podstatu celé věci.

"Při dobrém držení matka nemluvně sice nesvívá a nedusí, ale poskytuje mu při pochodování pevnou jistotu, že se o ni může v případě potřeby spolehlivě opřít. Naopak nedbale chabé pohupování a nejisté přidržování v nepevné náruči dítě vyčerpává a ohrožuje svou nevyzpytatelností i nestabilitou, v níž nelze v klidu spočinout. To platí nejen v doslovném smyslu fyzického objetí u maličkého kojence, ale také v celém dalším výchovném uspořádání. Chybění jakýchkoli vážnějších omezení může např. u batolete vyvolávat po přechodnou dobu velkolepý pocit všemohoucnosti, ta ovšem končí úzkostí, zmateností a usedavým pláčem, když dítě přecení své reálné možnosti a octne se v situaci, která je nad všechny jeho síly. Jistá a spolehlivá pravidla, která dítě omezují v prostoru a čase, v něm sice někdy budí hněv, když redukují jeho všetečné aktivity, dávají však situacím a postavám v nich pevné kontury a hranice, v nichž je možno se orientovat."
/Jedlička, 2004, s. 201/

5 NÁVRH OPATŘENÍ

Jak bylo výše uvedeno, vliv rodiny na děti je zásadní. Proto je důležité ji podporovat či "léčit".

1/ Preventivní programy pro děti a mládež a to projekty zaměřené především na primární prevenci:

- nabídka volnočasových aktivit
- aktivity na podporu zdravého životního stylu
- programy na zvýšení právního vědomí

2/ Projekty pro přípravu a výchovu rodičů k zodpovědnému rodičovství:

- krátkodobé projekty pro rodiče, kteří mají zájem spolupracovat dobrovolně a mají zájem o získání informací
- dlouhodobé projekty povinně pro rodiče – z rozhodnutí soudu, kteří zanedbali péči o dítě (např. dle § 205 tr. zákona ohrožování mravnosti, § 212 tr. zákona opuštění dítěte, § 215 tr. zákona týrání svěřené osoby, § 217 tr. zákona ohrožování výchovy mládeže apod.) a pro rodiče, kterým bylo z důvodu špatné péče o dítě nebo z jiných důvodů soudně odebráno dítě. Absolvováním tohoto projektu a urovnáním rodinných poměrů by byl dán předpoklad pro zrušení ústavní výchovy a navrácení dítěte zpět do péče rodičů, v případě jejich zájmu.

6 SEZNAM POUŽITÝCH INFORMAČNÍCH ZDROJŮ

BREBTA, V. *Streetwork – zkušenosti s novou formou sociální práce. Trestná činnost mládeže se zaměřením na drogový vývoj*. DP: Hradec Králové, 1999

JEDLIČKA, R., KLÍMA, P., PILAŘ, J. a kol. *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. 1. vydání. Praha: Themis, 2004. 478 s. ISBN 80-7312-038-0.

KUTÍNOVÁ, Z., WIEDENOVÁ, M. *Úvod do psychologie pedagogické a sociální*. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2001. 88 s. ISBN 80-7083-550-8.

MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi: specifika různých cílových skupin a práce s nimi*. 1. vydání. Praha: Portál, 2005. 352 s. ISBN 80-7367-002-X.

MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. *Mládež a delikvence*. 2. vydání. Praha: Portál, 2003. 340 s. ISBN 80-7178-771-X.

PÁVKOVÁ, J. a kol. *Pedagogika volného času*. 1. vydání. Praha: Portál, 1999. 232 s. ISBN 80-7178-295-5.

SOCHŮREK, J. *Vybrané kapitoly ze sociální patologie 1. díl*. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 2001. 81 s. ISBN 80-7083-494-3.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese: variabilita a patologie lidské psychiky*. 3. vydání. Praha: Portál, 2002. 444 s. ISBN 80-7178-678-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie*. 1. vydání. Liberec: Technická univerzita v Liberci, 1999. 78 s. ISBN 80-7083-335-1.

7 SEZNAM PŘÍLOH

příloha č. I	Graf č. 1: Rozdělení kontrolní skupiny dle typu rodiny
příloha č. II	Graf č. 2: Rozdělení kontrolní skupiny dle typu založené spisové dokumentace
příloha č. III	Dotazník
příloha č. IV	Graf č. 4: Výsledky otázky č. 4 z dotazníku
příloha č. V	Graf č. 5: Výsledky otázky č. 10 z dotazníku
příloha č. VI	Pozvánka na podzimní sportovní soustředění dětí s informacemi, závaznou přihláškou, vyjádřením školy, prohlášením zákonného zástupce o zdravotním stavu dítěte
příloha č. VII	Základní pravidla pro pobyt na letním táborovém soustředění
příloha č. VIII	Diplom
příloha č. IX	Královské ocenění
příloha č. X	Pozvánka na předvánoční setkání dětí a rodičů
příloha č. XI	Fotografie s výrobky dětí z dětských soustředění
příloha č. XII	Fotografie z her během dětského soustředění
příloha č. XIII	Fotografie se sportovním vyžitím dětí a kurzem první pomoci
příloha č. XIV	Fotografie z adrenalinového centra a závěrečného táboráku